ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №6 (70) (чэрвень)

www.lit-bel.org www. novychas. org

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

ПАДЗЕЯ

ТРЫНАЦЦАЦЬ ЗОРАК

У Варне, культурнай сталіцы Балгарыі, адбыўся шосты Міжнародны паэтычны фестываль «Славянскія абдоймы». Свята паэзіі было прысвечанае самаму значнаму дню ўсіх балгараў — дню Кірыла і Мяфодзія. Вынаходніцтва кірыліцы, якой карыстаецца шэраг славянскіх краін, стала для жыхароў Балгарыі сапраўдным брэндам, якім яны шчыра ганарацца, які яны раскручваюць, пра які яны гавораць. У святочны дзень, 24 мая, па ўсёй краіне адбываюцца шматлікія масавыя гулянні. Людзі ідуць з транспарантамі, плакатамі, на якіх — цытаты з кніг, напісаных на кірыліцы.

На паэтычным фестывалі прысутнічалі больш за пяцьдзясят паэтаў з дванаццаці краін. Усе яны прадстаўлялі свае вершы, кнігі, напісаныя на розных славянскіх мовах. Ад Беларусі свята наведала Дзіяна Балыка.

«Мяне запрасілі на гэты фестываль, бо ў лютаўскім нумары балгарскага літаратурна-мастацкага часопіса «Знаци» выйшла нізка маіх вершаў з кнігі «Цяпер, сёння, назаўжды...», — распавяла Дзіяна.

У дзень ад'езду ў Варну Дзіяна Балыка забрала з друкарні сігнальныя экзэмпляры свайго новага паэтычнага зборніка «P.S. 101 стихоткровение для тебя». Прэзентацыя кнігі адбывалася па-руску, бо гэта працоўная мова пісьменніцы. Але ж паколькі яна была прадстаўніком Беларусі, ёй вельмі хацелася, каб калегі пачулі мілагучную беларускую мову. Таму Дзіяна Балыка чытала свае вершы, напісаныя па-беларуску, а таксама пераклады беларускамоўных паэтаў.

Непасрэднае дачыненне да фестываля «Славянскія абдоймы» меў і Эдуард Акулін, які быў укладальнікам беларускай часткі анталогіі «13 зорак у славянскім небе». Кніга была падрыхтаваная спецыяльна да фестываля. Яе склалі творы найлепшых паэтак славянскага свету.

Чаму 13 зорак, калі славянскіх краін 12? Здагадацца зусім нескладана: ад суседняй рускай літаратуры ў кнігу ўвайшлі вершы «непадзельных» Ганны Ахматавай і Марыны Цвятаевай. Усе вершы, прадстаўленыя ў анталогіі, падаюцца на мове арыгіналу, а таксама ў перакладзе на балгарскую. У кнігу ўвайшлі вершы Ларысы Геніюш «Млын», «Плача ноч сузор'ямі...», «Ўставала сонца, як хвост паўліні...», «Танцуе дождж», «На веру», «Лён», «Зубры», «Не сумуйце», «Запяі мне песню».

У бліжэйшы час вершы нашай Ларысы Геніюш можна будзе прачытаць не толькі на балгарскай мове, але і на польскай, сербскай, македонскай...

«Ідэя выдання Анталогіі славянскай жаночай паэзіі належыць вядомай балгарскай паэтцы, заснавальніцы Славянскай акадэміі літаратуры і мастацтва Элцы Нягалавай, з якой я пазнаёміўся ў 2008 годзе падчас міжнароднага паэтычнага фестывалю «Бялградскія сустрэчы». Яна на гэтым прэстыжным літаратурным форуме прадстаўляла балгарскую паэзію. Прычым рабіла гэта годна і прыгожа. Сваёй яркай, эмацыйнай, экспрэсіўнай манерай паэтычнага чытання Элка літаральна зачаравала ўсіх удзельнікаў фестывалю. У тым ліку і мяне. Па вяртанні дадому я пераклаў на беларускую мову некалькі вершаў Элкі Нягалавай, якія пазней былі надрукаваныя ў першым нумары часопіса «Верасень».

Выхад згаданай анталогіі быў запланаваны ў межах аднаго з фестываляў акурат у юбілейны год Ларысы Геніюш, і таму, калі Элка прапанавала мне ўкласці беларускую частку анталогіі, я не на хвілю не засумняваўся — толькі Ларыса Геніюш. Чаму менавіта Геніюш? Бо стаяла галоўная ўмова — паэтка павінна увасабляць сабой паэтычны твар Беларусі за ўсё ХХ стагоддзе. А хто яшчэ з беларускіх паэтаў крывёй уласнае душы на зледзянелых гулагаўскіх нарах здалеў напісаць: «Як жыць, дык жыць для Беларусі!»? Яна адна — мужная, нескароная, несмяротная, як сама Беларусь, Ларыса Геніюш. Безумоўна, факт выхаду Анталогіі «13 зорак у славянскім небе» — гэта значная падзея ў літаратурным жыцці Беларусі, бо яна заўважна пашырае культурныя абсягі айчыннай Паэзіі», — распавёў Эдуард Акулін.

Дзіяна Балыка прызналася, што выхад вершаў Ларысы Геніюш побач з тэкстамі Цвятаевай, Ахматавай — значная падзея для беларускае літаратуры. «Падчас прэзентацыі я чытала вершы Ларысы Геніюш. Многія паэты захацелі перакласці Геніюш на розныя славянскія мовы. І я адразу зрабіла чатыры пераклады на рускую, каб аблегчыць працу паэтам. У бліжэйшы час вершы нашай Ларысы Геніюш можна будзе прачытаць не толькі на балгарскай мове, але і на польскай, сербскай, македонскай...»

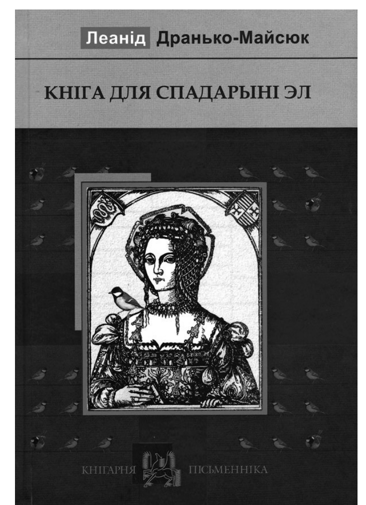
«Сярод усіх славянскіх моваў беларуская гучыць пяшчотней за іншыя!» — зазначыла Элка Нягалава, заснавальніца Славянскай акадэміі літаратуры і мастацтва, філолаг, які ведае амаль усе славянскія мовы.

Ася ПАПЛАЎСКАЯ

ВЫДАННЕ

«КНІГА ДЛЯ СПАДАРЫНІ ЭЛ»

Леанід Дранько-Майсюк. Кніга для спадарыні Эл: проза, вершы, п'еса / Мінск: Кнігазбор, 2012. — 200 с. — (Бібліятэка Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка»; вып. 27).

Вось што адзначыў сам аўтар пра сваю новую кнігу і яе галоўнага персанажа: «Спадарыню Эл ідэальнай беларускай ніяк не назавеш. Гэты сацыяльны тып узнік на мяжы XX і XXI стагоддзяў, псіхалагічна і партрэтна (вонкава!) ён ужо сфармаваўся... Кніга складаецца з пяці раздзелаў, і гэта менавіта кніга, а не зборнік. З 2005 года, калі існаваў яшчэ адзіны Саюз пісьменнікаў, «Кніга для спадарыні Эл» знаходзілася ў дзяржаўным выдавецтве «Мастацкая літаратура», у якім я, дарэчы, працаваў да жніўня 2002 года. Кнігу паставілі ў план, на яе сабралі наклад (памятаю, было 1500 асобнікаў), зрабілі вёрстку, выканалі мастацкае афармленне... Але за сем гадоў так і не выдалі. Чаму? Ды таму, што аўтар знаходзіўся ўжо не ў тым творчым калектыве...»

Кніга арыгінальна ўпарадкавана, і ў першую чаргу – жанрава. Ад першай да апошняй старонкі яе яднае рытмічна-паевўны аўтарскі стыль.

САЮЗ

ВЫНІКІ «ЭКСЛІБРЫСА»

Журы конкурса для маладых літаратараў «Экслібрыс», абвешчанага ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» (СБП), падвяло вынікі. Пераможцаў конкурса, у якім удзельнічала больш за сто маладых аўтараў, — пяць, фіналістаў (разам з пераможцамі) — дваццаць. Яшчэ 15 удзельнікаў атрымалі заахвочвальныя дыпломы і, як і фіналісты, магчымасць навучання ў Школе маладых пісьменнікаў пры СБП.

Фота прэс-службы СБП

Узнагароджванне дыпламантаў конкурса адбылося 14 чэрвеня ў Мінскай мастацкай галерэі Леаніда Шчамялёва. Дыпломамі за ўдзел у конкурсе Саюза беларускіх пісьменнікаў «Экслібрыс» будучыню беларускай літаратуры ўзнагароджвалі «зубры» пісьменства: паэты Андрэй Хадановіч і Віктар Жыбуль, празаікі Барыс Пятровіч, Алесь Пашкевіч і Людміла Рублеўская. Акрамя вышэй названых літаратараў, сябрамі журы конкурса былі Эдуард Акулін, Аксана Данільчык, Ірына Багдановіч і Міхась Скобла. Выбар журы наступны (пералік прозвішчаў падаецца ў алфавітным парадку):

Пераможцы

Алеся Башарымава (пераклад)
Алесь Замкоўскі (вершы)
Антон Рудак (вершы)
Вера Стромава (Юля Цімафеева) (проза)
Ганна Янкута (пераклад)

Фіналісты

Алена Беланожка (проза, вершы)
Андрэй Вылінскі (пераклад)
Наста Грышчук (вершы)
Аляксандра Дварэцкая (проза)
Алесь Емяльянаў (вершы)
Сяргей Календа (проза)
Сяржук Камель (вершы)
Павел Капанскі (проза)
Андрэй Касцюкевіч (пераклад)
Віктар Мельнікаў (вершы)
Павел Надольскі (вершы)
Аня Рудак (вершы)
Антось Уласенка (проза)
Алена Хрышчановіч (вершы)
Алесь Яшчанка (проза, вершы, пераклад)

Заахвочвальныя дыпломы

Раман Абрамчук (вершы)
Аляксандр Апон (проза)
Зміцер Баяровіч (проза, вершы)
Сяргей Беляр (проза)
Наталля Бойка (пераклад)
Валярына (вершы)
Марына Варабей (вершы)
Дар'я Вашкевіч (проза, пераклад)
Сандра Вецер (вершы)
Ганна Воранава (вершы)
Ганна Гараніна (вершы, пераклад)
Марыя Лапо (проза)
Дар'я Латышава (вершы)
Воля Чайкоўская (вершы)
Наталля Ярмольчык (проза)

Конкурс «Экслібрыс» быў прысвечаны класікам беларускай літаратуры, юбілеі якіх адзначаюцца сёлета: Паўлюку Багрыму, Якубу Коласу, Янку Купалу, Алесю Гаруну, Цішку Гартнаму, Максіму Танку, Янку Брылю і Міхасю Стральцову.

Творы фіналістаў будуць надрукаваныя ў часопісе «Дзеяслоў» і «Новачасаўскім» дадатку «Літаратурная Беларусь». Маладыя аўтары атрымаюць магчымасць наведаць літаратурныя майстар-класы, якія правядуць вядомыя беларускія пісьменнікі. Па заканчэнні конкурса пры СБП пачне працаваць Школа маладых літаратараў.

Паводле www.tut.by

НОВЫ «КНІГАНОША»

Выйшаў у свет чарговы — 13-ы — нумар бюлетэня «КНІГАНОША», які штоквартальна выдаецца Саюзам беларускіх пісьменнікаў і ЗБС «Бацькаўшчына».

У інфармацыйна-папулярызатарскім выданні, які распаўсюджваецца ў папяровай версіі і электронна ў pdf-фармаце па бібліятэках Беларусі і беларусазнаўчых асяродках у 30 краінах свету, традыцыйна змешчаны дзясяткі анатацый і выяваў вокладак кніг мастацкай, публіцыстычнай і навуковай літаратуры, бліц-рэцэнзіі, агляды найцікавых выданняў і каардынаты незалежных беларускіх выдавецтваў, у якіх і з'явілися названых кнігі.

У рубрыцы «Аўтограф» чытачоў чакае інтэрв'ю «...І знікне будучыня, калі не будзе гісторыі» з Алесем ПАШКЕВІЧАМ — пра яго новы раман «Сімъ побѣдиши», апублікаваны ў №55 часопіса «Дзеяслоў».

Як і раней, «Кніганоша» распаўсюджваецца па-беларуску і па-ангельску. Рэдакцыя ўжо атрымала сотні лістоў з падзякай за неабходную працу. А нядаўна Брытанская бібліятэка ў Лондане выказала Саюзу беларускіх пісьменнікаў і «Бацькаўшчыне» ўдзячнасць за дасылку «Кніганошы» — англамоўнага каталога беларускіх кніг. Супрацоўніца бібліятэкі Рыма Лок і надалей зацікаўлена ў атрыманні чарговых выпускаў бюлетэня.

Да выдання рыхтуецца другі нумар англамоўнага каталога «Кніганоша», які будзе змяшчаць інфармацыю пра беларускамоўныя кнігі, што выйшлі ў 2011 годзе ў серыях СБП «Кнігарня пісьменніка», «Бібліятэчка часопіса «Дзеяслоў», «Бібліятэка «Бацькаўшчыны», кнігарня «Наша ніва», «Гарадзенская бібліятэка», незалежных выдавецтваў «ЛогвінаЎ», «Галіяфы», «Медысонт», «Кнігазбор», «Радыёла-Плюс», «Лімарыюс», выдавецтвах Віктара Хурсіка, Змітра Коласа ды інш. Пераклад другога англамоўнага нумара ажыццяўляе вядомы англійскі беларусіст Джым Дынглі, які доўгі час займаў пасаду старшыні Англа-беларускага таварыства Вялікабрытаніі.

Кніга Ноша №13
АЎТОГРАФ
Алесь ПАШКЕВІЧ:
«...І знікне будучыня, калі не будзе гісторыі»

«ДНЯПРОЎСКАЯ СТРОМА»

Выйшаў у свет першы нумар літаратурна-мастацкага і інфармацыйнага бюлетэня Магілёўскага абласнога аддзялення ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» «Дняпроўская строма».

У ім — матэрыялы пра пасяджэнне літсуполкі і аднаўленне дзейнасці абласнога аддзялення (дадаюцца фотарэпартаж і пратаколы), звесткі і фотаздымкі новапрынятых у СБП літаратараў Магілёўшчыны. У рубрыцы «Наша гісторыя» Іван Аноўкін распавядае пра літаратурную Магілёўшчыну. Бюлетэнь знаёміць і з рэгіянальнымі літпадзеямі, а таксама змяшчае верш ветэрана Вялікай айчыннай вайны, пісьменніка, члена СБП Фелікса Шкірманкова — і сардэчныя віншаванні яму.

Дняпроўская СТРОМА
Наперадзе - праца

ЗАЗІРНУЦЬ У СЛОЎНІК

Нумар, надзвычай насычаны ілюстрацыйным і даведачным матэрыялам, існуе не толькі ў папяровай версіі — ён рассылаецца і ў электронным фармаце. Адказны за выпуск і яго рэдактар — старшыня Магілёўскага абласнога аддзялення СБП Мікола Яцкоў.

А надоечы ў Магілёўскай абласной бібліятэцы адбылася імпрэза, прысвечаная 130-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа. Была разгорнута кніжная выстава. Супрацоўнікі бібліятэкі расказалі аб галоўных жыццёвых падзеях Я.Купалы і Я.Коласа ў кантэксце гісторыі Беларусі.

У імпрэзе прыняў удзел старшыня Магілёўскага аддзялення Саюза беларускіх пісьменнікаў Мікола Яцкоў, які распавёў аб удзеле Янкі Купалы ў Вайсковай камісіі 1919 г. і аб гісторыі з'яўлення купалаўскага песеннага цыкла «На вайсковыя матывы». Быў прэзентаваны зборнік «На вайсковыя матывы. Песні на ваяцкі лад» з вершамі Я. Купалы, музыку да якіх напісаў М. Яцкоў. У ягоным і Алы Яцковай выкананні прагучалі тры песні з гэтага зборніка. М. Яцкоў перадаў у падарунак бібліятэцы некалькі новых кніг, выдадзеных руплівасцю С. Чыгрына і Саюза беларускіх пісьменнікаў. У імпрэзе таксама прыняла ўдзел пісьменніца Т. Аўсяннікава.

Ул. інф.

ЛІПЕНЬСКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы чакаюць сваіх юбілеяў сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

02.07.1972 — Вячаслаў Яўгенавіч Корбут
22.07.1962 — Анатоль Іосіфавіч Дэбіш
22.07.1962 — Васіль Іосіфавіч Дэбіш
22.07.1932 — Леанід Фёдаравіч Яўменаў
28.07.1972 — Вольга Уладзіміраўна Угрыновіч-Камінская

Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!

СЕЦІВА

НА «ПРАЙДЗІСВЕЦЕ» — «УЗВЫШША»

86 гадоў таму, у 1926-м, пачало сваю дзейнасць літаратурнае аб'яднанне «Узвышша». «ПрайдзіСвет» папоўніў электронны архіў часопіса, што выдаваўся суполкай, яшчэ дзевяццю нумарамі, якія можна спампаваць у электронным фармаце pdf.

Часопіс «Узвышша» — адзін з самых адметных і значных літаратурна-мастацкіх выданняў у гісторыі беларускай літаратуры. З 1927 па 1930 год выдаваўся літаратурнай суполкай «Узвышша», а ў 1931 годзе — Беларускім дзяржаўным выдавецтвам у Мінску. Усяго было выдадзена 44 нумары часопіса ў 39 кнігах.

На старонках «Узвышша» друкавалі свае творы, а таксама літаратурна-крытычныя артыкулы Кузьма Чорны, Уладзімір Дубоўка, Кандрат Крапіва, Адам Бабарэка, Змітрок Бядуля, Пятро Глебка, Сяргей Дарожны, Максім Лужанін, Язэп Пушча, Тодар Кляшторны, Лукаш Калюга, Андрэй Мрый і інш. Многія з прадстаўленых у часопісе твораў зрабіліся нацыянальнай класікай (раман «Запіскі Самсона Самасуя» А. Мрыя, аповесці «Лявон Бушмар» К. Чорнага, «Ні госць ні гаспадар» Л. Калюгі, паэма «Кругі» У. Дубоўкі і інш.). Не меншую цікавасць і значнасць уяўляюць змешчаныя ў выданні літаратуразнаўчыя, крытычныя і моўныя артыкулы, у якіх уздымаліся пытанні і шукаліся спосабы развязання разнастайных праблемаў (мастацкія канцэпцыі, герой, тэма, форма і інш.), звязаных з вызначэннем напрамкаў развіцця беларускай літаратуры, а таксама распрацоўкай, кадыфікацыяй і нармаваннем беларускай літаратурнай мовы.

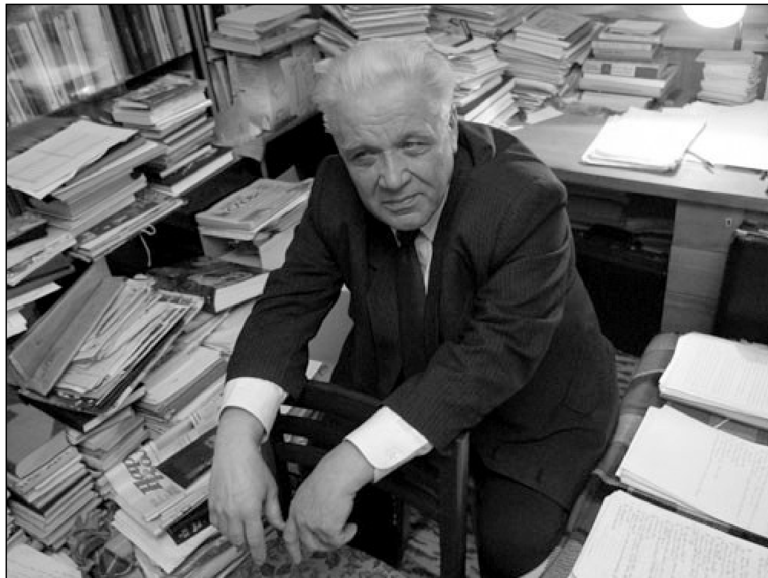
СЯМЕЙНАЕ

Янка САЛАМЕВІЧ: «ЛЮБЛЮ ЛАВІЦЬ ГАВАРКІЯ СЛОВЫ...»

Мой зямляк са Слонімшчыны беларускі пісьменнік, літаратуразнавец, бібліёграф, энцыклапедыст і фалькларыст, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Янка САЛАМЕВІЧ у апошні час моцна хварэе. Вельмі хочацца спадзявацца, што ён ачуняе, што яшчэ пажыве на гэтым свеце — і мне зноў нагаворыць цэлую энцыклапедыю беларускага фальклору (пра які спадар Янка можа расказваць бясконца).

Даўно падрыхтавалі мы з ім кніжку-гутарку пра народную творчасць. Калі яна пабачыць свет — адзін Бог ведае. Таму для чытачоў «Новага часу» прапаную сёе-тое з нашых гутарак.

Сяргей Чыгрын

— Спадар Янка, ведаю, што Вы ўсё жыццё запісваеце беларускія прыпеўкі, жарты, выразы, анекдоты, словам, фрывольны фальклор. Дарэчы, ён у Беларусі слаба даследаваны. Ці не так?

— Неяк я ляжаў у бальніцы, і ў галаву пачаў лезці гэты самы фрывольны фальклор. Я пачаў яго запісваць. Ніл Гілевіч аднойчы сказаў, што такі фальклор у нас вельмі багаты, але пакуль ніхто яго не выдаваў асобным томам ці тамамі. Некалі ўкраінскі фалькларыст Уладзімір Гнацюк назбіраў украінскага фрывольнага фальклору на некалькі тамоў. Але выдаў 2 тамы па-нямецку. Прапаў увесь цымус.

У 1949 годзе ў сваёй роднай вёсцы Вялікая Кракотка на Слонімшчыне на адным вяселлі я пачуў і запомніў такі тост: «Каб ваш ложак добра скрыпаў і да году сынок выпаў!». Пасля, на вяселлі недзе ў 1980 годзе ў вёсцы Талькаўшчына на Слонімшчыне я за гэты тост выйграў першае месца...

Некалі Рыгор Барадулін пад псеўданімам Алесь Чабор надрукаваў у «ЛіМе» (1963, № 84) такую пародыю на Алега Лойку (Лойка, праўда, думаў, што аўтар — Пятрусь Макаль):

З БДУ выходзяць у людзі,
Расце ў СП кандыдатаў праслойка.
Калі зусім на рыфмы забудзе,
Дык акадэмікам стане Лойка.

Якубу Коласу прыпісваюць словы, што найчасцей кажуць на вяселлях. Алег Лойка сцвярджаў, праўда, што гэта мо народныя словы з Мікалаеўшчыны:

Душа ў гарэлцы меру знае,
І лішку не бярэ ніколі —
Як ракам стаў,
Дык і даволі...

Бацька мой крычаў на карову, якая залезла ў агарод: «Вылазь, падло, каб табе моль голаў аб'еў!». Дурны смех мяне аж душыў, калі ўявіў карову з голай галавой — толькі рогі і чэрап, аб'едзеная моллю галава.

— Вы любіце лавіць і запамінаць яркія беларускія словы і выразы...

— Сапраўды, люблю лавіць яркія, гаваркія словы, фразеалагізмы — асаблівасці любой мовы. Ну скажы, у каго ты сустракаў слова «аб'ясніць». Я ў рукапісе Янкі Купалы ў яго музеі трапіў на такі радок: «Няхай цябе аб'ясніць розум ясны». Здарова, праўда?! Бацька некалі казаў: «Мёрзлая зямля заскалела» (стала цвёрдаю як скала). Ён успамінаў аднаго жыхара Кракоткі, які еў бліны: «сем мазаных, сем німазаных, сем сухама — зболышага перакусіў». І яшчэ чуў: маленькі хлопчык, не проста хлапчаня, а хлапчачок, не зладзейчык, а зладзяйчук. Тоўсты чалавек — паўтарак, раскалі — два будзе. Цётка Надзя ў Слоніме казала: «Некія гэтыя картоплі патрупяшалі». Пачуў ад бацькі таксама: ідзе нага за нагу, як назаўтра; е што гаварыць, ды німа чаго слухаць; з носа кап, ды ў рот хап; здохлік (той, хто кепска есць); трыбухлей (з вялікім жыватом); ужэ наш суп у сватэ збіраецца (пачаў кіснуць).

На вяселлі ў Салігорскім раёне казалі: «Дару вам кляновы ліст, каб першы сын быў трактарыст, гарманіст, праграміст ці яшчэ нейкі іст». Фёдар Янкоўскі некалі згадваў: «З мядком і цвік праглынеш»... Як бачыш, Сяргей, наплёў табе кучу і горбу, мех і торбу.

— Вы даследавалі беларускі дзіцячы фальклор — гэты дзіўны феномен беларускай традыцыйнай культуры. Але ён таксама не выдадзены асобна. Том «Дзіцячы фальклор» (1972), які выйшаў у серыі «Беларуская народная творчасць», не ахапіў шмат тэкстаў, асабліва варыянтаў з многіх рэгіёнаў Беларусі. Зразумела, што адзін том і ёсць адзін... Што Вы можаце сказаць пра нашу вусна-паэтычную творчасць для дзяцей? Давайце пачнем з калыханак.

— Давай з калыханак — пазаабрадавай бытавой лірыкі. У нас многа варыянтаў (гэта ж адна са спецыфічных асаблівасцяў фальклору), менавіта варыянтаў, вядомых па ўсёй Беларусі песенек. Прывяду некалькі прыкладаў гэтых даступных зместам і формаю, наіўнай займальнасцю, выразнасцю паэтычнага малюнка, прастатой кампазіцыі, абавязковай рыфмай — каб «складна было», твораў. А як яны развівалі дзіцячую фантазію, як спрыяюць мысленню вобразамі!

Люлі, люлі, люлі,
Прыляцелі куры.
Селі на варотах,
У чырвоных ботах.
Куры пазляталі,
Боты паспадалі.

***

Люлі, люлі, люлі,
Пайшоў кот па дулі,
Памарозіў лапкі,
Скочыў на палаткі.
Сталі лапкі грэцца,
Німа дзе катку дзецца.

Як пасля такога не будзе ажыўляцца і працаваць дзіцячае ўяўленне?! Дарэчы, кот, і гэта ўсім вядома, — самы любімы персанаж нашых калыханак. Гэта і зразумела, ён быў у кожнай хаце, праз яго найперш малыя знаёміліся з жывёльным светам. Чаго толькі не прасілі ў ката ў калыханках (успомні цудоўную і па мелодыі калыханку Міхася Забэйды-Суміцкага) — укласці малога ў люльку, пазабаўляць яго, каб хутчэй заснуў. Прынесці паясок, пайсці на таржок, каб купіць малому піражок, на вулку, каб купіць булку, і г. д.

— А гайчуканкі?

— У нас гайчукаць — гэта падкідаць дзіця на калене, каб не плакала, пагуляць з ім. Некалі мая баба Наталля спявала нам такія гайчуканкі:

Гоп, камень-валун,
За каменем горка.
Пасеяла буракі,
А вырасла моркаў.

Малое само пачынае думаць і ўяўляць: як так, пасеяла буракі, а вырасла морква. Відаць, недарэка пераблытала насенне. Што яна не бачыла, што сее? Ці што?!

— Адным з жанраў дзіцячага фальклора з'яўляюцца лічылкі...

— Лічылкі вельмі простыя па змесце і форме, часам нават без уcялякага сэнсу, абы складна было:

Анцы, цванцы,
Трычы, рычы,
Эны, бэны,
Мэны-вэк.

***

Кацілася торба
З высокага горба.
А ў той торбі
Хлеб, пшаніца.
З кім ты хочаш
Падзяліцца?

***

Міхась, Сцяпан,
Падай стакан.
Падай лімон,
Выходзь вон.

Ёсць яшчэ заклічкі, прыгаворкі. Нашых варыянтаў, па-мойму, у друку не было:

Дожджык, дожджык,
Секані.
Я паеду на кані.
Богу маліца,
Хрысту хрысціцца.

— У 1989 годзе Вы выдалі цэлую кніжку беларускіх загадак.

— Да вайны на Палессі ад 16-гадовай дзяўчынкі руская фалькларыстка Рыбакова запісала больш за 100 загадак. Яны ў том «Беларускай народнай творчасці» не ўвайшлі. У нас іх безліч...

— А скорагаворкі?

— Гэта ж скарб для любога лагапеда (беларускамоўнага найхутчэй не знойдзеш). Паспрабуй сказаць, вымавіць спалучэнне нялёгкіх літар ці складоў хутка, каб не зблытацца. Напрыклад, «Дзе цётчынаму дзядзьку дзецца?». Дарэчы, я сам гэта прыдумаў. Па-мойму, у чытанкі для дзяцей іх трэба ўключаць паболей. Ці многа іх выдавалася асобнымі кніжкамі? Я ведаю пакуль толькі сваю: «Мама Мышка сушыла шышкі». У такія чытанкі, відаць, трэба ўключаць і аўтарскія творы. Многія нашыя паэты спрабуюць іх пісаць. Гэта ж гульня са словам, выпрабаванне яго эўфанічных магчымасцей.

— Цяпер сталі папулярнымі страшылкі. Расейцы нават пішуць пра іх навуковыя даследаванні.

— Я да іх стаўлюся неяк кансерватыўна. Лічу, што яны нічому добраму дзяцей не навучаць. Але дзеці любяць страшылкі. Асаблівая сучасныя. Калі я чытаў лекцыі па беларускім фальклоры (1988–1997 гады), прасіў студэнтаў даваць мне праклёны і страшылкі. І быў здзіўлены, калі адна студэнтка-мінчанка, якая працавала ў дзіцячым садку, дала мне тэксты на беларускай мове. Ну, ці не цікавая сваёй незвычайнасцю такая страшылка (а можа, проста гумарэска):

Дзедка старэнькі
Пайшоў у лясок,
Дзедка старэнькі
Прысеў на пянёк.
Выбух!
Доўга над лесам
Лягалі штаны —
Гэта праклятае
Рэха вайны.

Каб спыніць тых малых, якія разышліся не на жарты, у нас казалі:

Мышка здохла,
Хвост аблез.
Хто прамовіць,
Той і з'есць.

Ніхто не хацеў есці здохлую мыш, таму адразу замаўкалі...

...Мяне заўсёды расчульвалі песенькі ў казках. Яны нейкія вельмі сентыментальныя, быццам разлічаны, каб малое пашкадавала персанажаў, што трапілі ў бяду. Вось як жаласна пеўнік, якога ліса схапіла, абдурыўшы, просіць катка:

Коце, браце,
Мяне ліска нясе
У высокія горы,
У глыбокія норы.
Па барах, па каменні,
Па ўсялякім зеллі.
Ратуй, братка, мяне,
Адбяры мяне ў яе.

У казцы каза просіцца ў сваіх казлянят, каб адчынілі:

Дзетачкі, казлянятачкі,
Я ваша мама.
Чуць дадому прыйшла,
Малачка прынясла.
Поўны цыцы малачыцы.

Слухаючы казку, перажываючы за персанажаў, малая ўнучка з вочкамі, поўнымі слёз, прыціскаецца да цябе, ёй страшна, яна іх шкадуе, гатовая вось-вось заплакаць.

Цепяху, лепяху,
Сем вёрст па маху.
Плыве па балоце змей.

Малая перажывае, што гэтая пачвара можа паесці галоўных герояў, якія робяць дабро людзям. Думаю, што тут болей спагадлівасці, дабрыні, светлых пачуццяў, чым у расійскіх страшылках:

Маленький мальчик
Нашёл пулемёт,
Больше в деревне
Никто не живёт...

Ну, скажы праўду, чаму могуць навучыць такія «творы»? Не так сабе на радзінах беларусы жадаюць немаўляці тры долі ўзяці: хлебавую, салявую, здаровейкую. Толькі калі змалку ў душу дзіцяці будзе закладзена тое, што вучыць яго добраму, светламу, спагаднаму, у будучым народзіць Чалавека, народзіць тую асобу, якая будзе думаць не толькі пра сябе, а і пра іншых.

Усяму гэтаму выдатна вучыць наш дзіцячы фальклор. Таму і кажу, што лепшыя ўзоры трэба збіраць, друкаваць, каб выхаванне маладога пакалення ішло на высокім педагагічным узроўні, каб яно расло здаровае, вясёлае, радаснае, каб любіла бацькоў сваіх, суседзяў, усіх добрых людзей, каб думала, як не перашкаджаць жыць іншым, як дапамагаць слабейшым, як шкадаваць усё жывое на зямлі.

Сяргей ЧЫГРЫН

АСОБА

«ЯКОГА КОЛЕРУ НЕБА?»

Нас пазнаёміла «Беларуская Энцыклапедыя». Не, разам мы не працавалі. Віталь Уладзіміравіч СКАЛАБАН прыйшоў працаваць у выдавецтва, калі я яшчэ не нарадзілася, і сыйшоў раней, чым я прыйшла ў рэдакцыю літаратуры і мастацтва. Але ж ён часта завітваў, і ягоная знакамітая ўсмешка, і ягоныя «энцыклапедычныя» веды, і ягоная добрая гарэзлівасць, дзякуй Богу, не абмінулі мяне.

Вядомы гісторык і архівіст, які выцягнуў «з таго свету» не адзін дакумент, у душы быў Паэтам. Паэзія нас і аб'яднала. А яшчэ каханне. Віталь Уладзіміравіч палюбіў вершы Валерыя Ліпневіча ў той час, калі сам аўтар быў маім дзіцячым каханнем. Пасля я вырасла, сустрэлася са Скалабанам, і мы любілі гэтыя вершы разам. Можна сказаць, што Віталь Уладзіміравіч агучваў напамяць мае першыя пачуцці.

Аднойчы ўвесну ён прынёс мне адбітыя на друкарцы «Восеньскія песні» і напісаў ад рукі падзагаловак: «Недапісаная паэма». У адным з вершаў былі такія радкі:

Пазвані мне і спытай,
Што-небудзь.
Спытай, якога колеру неба,
Спытай, ці распусцілася лісце на дрэвах.

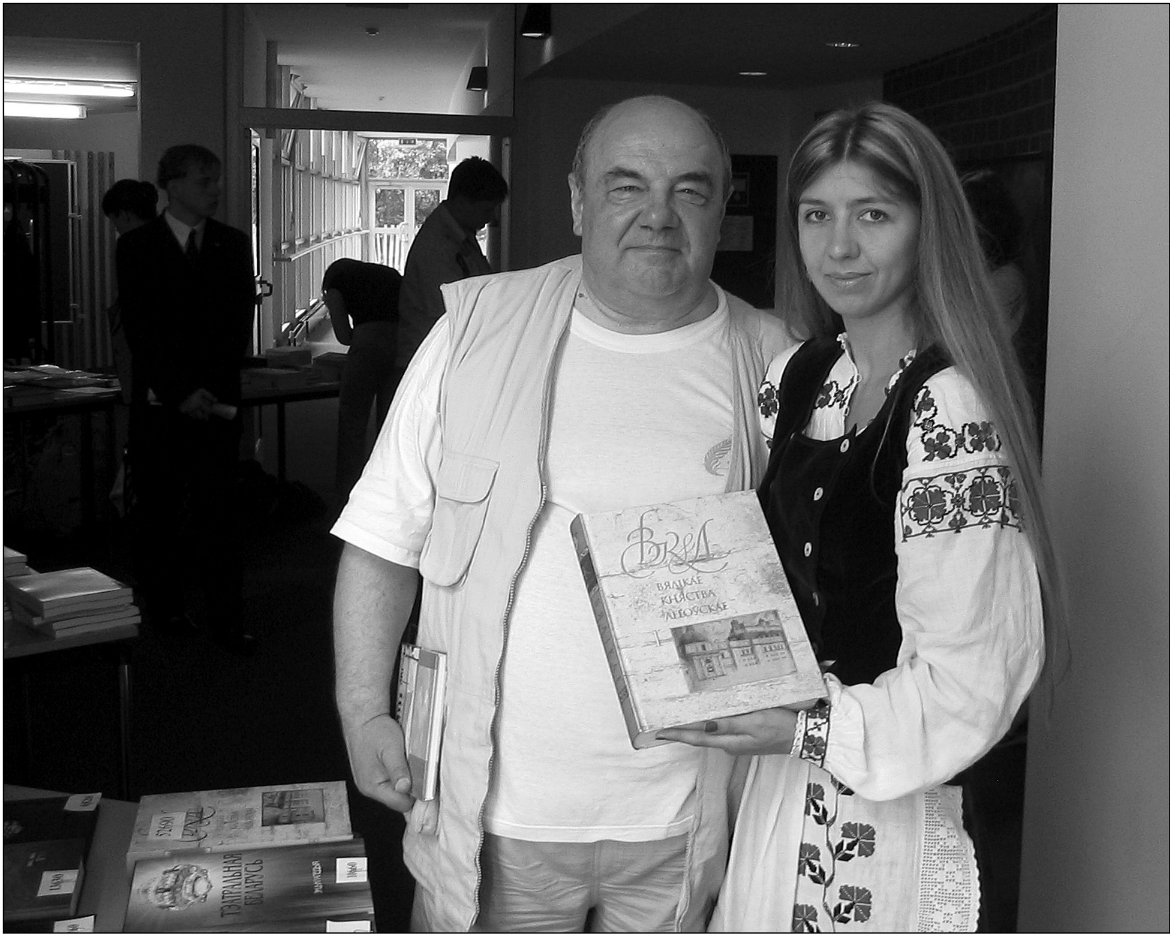
Я патэлефанавала і спытала: «Якога колеру неба?» Цяпер нас лучыла неба. Толькі надалей тэлефанаваў і пытаўся: «Якога колеру неба?» сам Віталь Уладзіміравіч. Наша размова праз тэлефон шмат гадоў пачыналася з гэтага пытання. Асабліва ён любіў яго задаваць, калі быў у дарозе: у Рыгу ці Маскву, з Ляхавіч ці з Пецярбурга.

Яшчэ ў 2005 годзе ён напісаў мне:

* * *
Прыйшла
Радоўка
Плакаць
Да
Мяне
У адзіноце без цябе

Ды радоўка прыйшла да мяне. Тое, што Віталь Скалабан знайшоў, апублікаваў, напісаў, застацца. Адно ніхто ў мяне ніколі не спытае: «Якога колеру неба?». Але я працягваю адказваць на пытанне з «Недапісанай паэмы».

Аксана СПРЫНЧАН

Віталь Скалабан і Аксана Спрынчан

ВОСЕНЬСКІЯ ПЕСНІ

(НЕДАПІСАНАЯ ПАЭМА)

Віталь СКАЛАБАН

* * *

Усю восень я ўспамінаю вясну.
Сёння раніцою выпаў першы снег.
Наступае зіма.*

* * *

Ідзеш ты раніцою. Лугам.
У салатнай доўгай сукні.
На шыі — крыжык залаты.
Далей ад ляманту і тлуму
Нясеш сваю надзею ў далячынь.
Сонейка маё, то пойдзем разам!
Адной дарогай
Нам будзе весялей ісці.
Тваю надзею і маю трывогу
За дзень мы перакажам у лісты.
Лісты адправім на Зямлю з туманам —
Хай людзі пачытаюць іх
За кавай, каньяком ці ліманадам
І ўспомняць пра твой крыжык залаты.

* * *

Раніцою на лузе,
З рамонкаў і траў,
З расы і туману
Выплываеш, як абраз,
Ты, мая мілая.

Суніцы

I
Лісліўцы, упадзіце ніц,
Ляжыце ў здранцвенні!
Сваёй каханай я набраў суніц,
Лавіце дзіўныя імгненні!

II
Цябе не было цэлае лета,
І як я цяпер ні сілюся,
Акрамя будзённага летняга тлуму —
Нічога не магу ўспомніць.

Вясною мы разам куплялі білет,
А потым нешта адбылося, што —
не ведаю,
І ты не дазволіла праводзіць цябе ў дарогу,
Сказала, што на ўсё мінулае
Нам абодвум трэба забыцца.

Мы помнім усё, да драбніцы,
Я лета не помню.
Не, успомніў!
Ехаў у аўтобусе
І мне здалося, што ты са мною.
Аўтобус спыніўся ў лесе,
Яназбіраў суніц
І доўга не мог зразумець, дзе ты
падзелася.

III
Людзі сходзяцца і разыходзяцца.
Мы з табою, апантаныя, адзін да аднаго
кінуліся,
А як разлучыцца — не ведаем.
Надумаўся збегчы ад цябе самалётам,
Зашпіліў прывязныя рамяні і, суцішаны,
заснуў.
Пачало сніцца, што ўмольваю лётчыка
над тым лесам
Праляцець нізка-нізка,
Каб льга было разглядзець суніцы.

* * *

Пазвані мне і спытай,
Што-небудзь.
Спытай, якога колеру неба,
Спытай, ці распусцілася лісце на дрэвах.
Пазвані мне і спытай,
Што-небудзь.
Пазвані мне і папрасі,
Што-небудзь.
Папрасі напісаць табе песню,
Папрасі...
Пазвані мне і папрасі,
Што-небудзь.
Ты пазваніла.
Нічога не спытала.
Папрасіла.
Папрасіла купіць табе білеты.
У кіно.
Два.

* * *

Як я шкадую,
Што каля твайго дома
Няма маленькай, на тры столікі, кавярні.
Я прыходзіў бы туды кожны вечар,
Быццам бы да цябе ў госці.
Піў каву, курыў і пісаў бы вершы.

Чацвер

Мо чулі? Знік чацвер.
Цяпер за серадою мкнецца пятніца.
А людзі кажуць мне — не вер.
Крычаць: «Такое не здараецца!»

Наіўныя, хвалююцца яны,
Архіўнымі паперкамі размахваюць,
Калейкаю нясуць календары
І мне глядзець у іх загадваюць.

Адкуль ім ведаць, што ў чацвер,
Цябе паслухаўшы, я ўздумаў
Пахаваць каханне.
Магілу вырыў, дамавіну недзе спёр,
Намер свой жудасны адклаў я
да змяркання.
Як раптам чую, мой чацвер,
Мой друг гаротны
Крычыць: «Спыніся! Хавай мяне.
Яно — жывое. А я — мёртвы».

Мо чулі? Знік чацвер.
Цяпер за серадою мкнецца пятніца.
А людзі кажуць мне — не вер.
Крычаць: «Такое не здараецца!»

* * *

Кожны вечар кажу табе «Дабранач»
І, у чаканні твайго з'яўлення, засынаю.
Раніцою кажу табе «Добрай раніцы»,
А потым увесь дзень чакаю незвычайнага
вечара,
Каб сказаць табе «Дабранач».

* * *

Іду каля «Лакомкі»
І думаю, што трэба купіць цукерак.
...Прынясу цукеркі, якія табе вельмі
падабаюцца.
Ты ўсміхнешся, скажаш дзякуй і зноў
замаркоцішся.
Я пастаю, пагляджу на цябе і пайду.
Пачую нечыя крокі і заспяваю песню.

* * *

Калі мне надакучыла жыць у мінулым,
Гаварыць з табою і нічога не чуць у адказ,
Калі не змог уявіць словы твае,
Такія знаёмыя і такія чаканыя,
Але заўсёды розныя,
Я пазваніў табе.
Мусіць, ты падумала, што я ўжо
зусім звар'яцеў,
Бо папрасіў заспяваць нашу песню
пра туманы.

* ***Калядная тэлеграма:***

У старым і новым годзе, ўначы і ўдзень,
узімку і ўлетку, заўжды і паўсюль —
на паўночным узбярэжжы Чорнага мора
і на паўднёвым узбярэжжы Белага мора,
у Маскве і Ленінградзе, Шуміліна і Берасці
я стаю на каленях і цалую
твае пяшчотныя рукі.

ВЕРШЫ

ЖЫЦЦЁ Ў РАКАЎСКІМ ПРАДМЕСЦІ

Аксана ДАНІЛЬЧЫК

Фота Актавіяна ЛЕЎ

* * *

Подых вясны над шашой, над абуджаным лесам,
Таюць снягі, безупынна ад ранку імжыць,
Неверагодны Шцірліц кіруе сваім «Мэрсэдэсам»
І дасягае нарэшце сапраўднай швейцарскай мяжы.

Істы арыец, ён знешне зусім не хвалюецца,
Хоць небарака прафесар, стары ідыёт,
Зноў не заўважыў трыклятых вазонаў на Кветкавай вуліцы,
Зноў не заўважыў — і вось ён, апошні палёт.

Здзеклівa птушкі спяваюць у краі багатым,
Тут без вайны ідылічна швейцарцы жывуць.
Ён засынае і сніць беларускія хаты,
Родныя нівы, залітую сонцам траву.

Потым купляе ў дарогу швейцарскіх дэлікатэсаў,
І — на галодны Берлін, сцяўшы волю ў магутны кулак.
Неверагодны Шцірліц кіруе сваім «Мэрсэдэсам»,
Толькі імгненні, як кулі, ляцяць у шырокі прасцяг.

* * *

лабавое шкло зацярушана першым снегам
спрабую адхукаць пальцы і гляджу
як холад паступова авалодвае горадам
у якім пахавана шчасце
рассыпанае рысавымі зярняткамі па яго лесвіцах
знітаванае з водарам кавы і пахам бензіну
разасланае па закінутых будынках
без права перапіскі
горадам у якім пахавана гісторыя
у яго вокнах я бачу адбіткі знаёмых твараў

гендэрна-ўхілены верш

Тым, у каго ўсё наперадзе

Я скажу вам, дзяўчаты, што ў нашых умовах
Нарадзіць прэзідэнта, відавочна, будзе недастаткова.
Бо цяпер і ўдзень, і ўначы
Трэба будзе яго берагчы.
Тут выходзяць на працу штодзённа
Ірадавы легіёны
І адвозяць маленькіх дзетак
У калоніі для малалетак.

Трэба будзе вучыць адмыслова
Шанаваць беларускае слова.
І насуперак розным сумненням,
Назапасіўшы процьму цярпення,
Давядзецца яму тлумачыць,
Што ёсць праўда і кім ёсць маці,
І чаму ў нашай роднай краіне
Не заўсёды ёсць месца жанчыне.

Беражыце яго, беражыце,
І вучыце, вучыце, вучыце
Справядлівасці, годнасці, сіле
І размаху магутнаму крылля,
Далікатным учынкам і крокам,
Разважанням заўсёды глыбокім,
І яшчэ хай запомніць, дарэчы,
Мець і быць — гэта розныя рэчы.

P.S. *Толькі я маю думку такую:*
А давайце дзяўчынку ўзгадуем!

зона маўчання

як заціхае перад бурай свет навакольны, а пасля
раптоўна адчуваюць людзі зямлі напружанай дыханне
калі спыняюцца ўсе рэчкі
а рыбы дасягаюць дна
і птушкі стрымліваюць голас
каб гэтай цішы не параніць

па ўсіх вятрах і кантынентах па ўсёй бязмежнасці зямной
вібруе чуйнае паветра блакітнай хваляю трывогі
і нашых душаў абалонкі
танчэюць пад яго рукой
і высыпаюцца пачуцці
на непраходную дарогу

на вежах круцяцца радары і пачынаецца адлік
зваротны да крытычнай кропкі
дзе ў перспектыве толькі мінус
а шыхт напружаных вайскоўцаў
ад нечаканасці прыціх
і нахіляючы галовы
калашнікавых прэч адкінуў

* * *

хачу забыцца што ёсць страх хачу забыцца што нам даводзіцца за ворагаў маліцца што вераб'і хаваюцца пад дах зласлівы лёд навіс на абразах што нейкі ціхі голас шэпча
за ворагаў трэба не проста маліцца у ворагаў трэба вучыцца забыцца пустыя размовы вучыцца перамагаць пастулова вучыцца перамагаць раптоўна са старанне́м падвоеным
і сіні снег цячэ прадоннем рэк і адгукаецца далёкі смех
я стаўлю свечку і — наперад
step by step

услаўленне мужчынаў

бываюць дні
калі ніякая сцервалогія
не дапамагае раставіць кропкі над пакласці з
паслаць у
такія дні як выдраныя старонкі
з жыцця жанчыны любога веку
але дапамога прыходзіць
з нечаканага боку
бо на свеце ёсць
такія стварэнні як мужчыны
у цэлым даволі няручныя
але іншым разам
— іншым разам! —
даволі-такі карысныя
бо нават калі ты ў поўным неадэкваце
і незаўважна футболіш усё
што трапляе пад правую
а часам і пад левую нагу
яны раптам уздымаюць вочы і гавораць
а вы ўсё такая ж прыгожая

і свет робіцца такім пяшчотным
і неадэкват робіцца менш неадэкватным

я падскокваю па лесвіцы
і паўтараю сабе
я прыгожая я прыгожая
я прыгожаяяяяяяяяяяя

а рэха радасна
падхоплівае мае крокі

глядзі на дарогу

ты не бачыш нічога ні лісця ні дрэваў толькі напрамак руху здаецца што дарога сама цябе нясе і гэтае вільготнае бетоннае пакрыццё свабоднае ад перашкодаў робіцца найлепшым краявідам а здаровае вуркатанне матора найлепшай музыкай
раней цябе вучылі глядзі пад ногі а цяпер ты спыняеш усе непатрэбныя думкі і загадваеш
глядзі на дарогу
а ў люстэрка задняга віду пазірае восень і туманная раніца прасякнутая сонечным бляскам што ўздымаецца з зямлі якую хочацца запомніць занатаваць але не не азірайся Эўрыдыка
глядзі на дарогу

blow-up

ёсць коміны падобныя да вежаў
яны глядзяць у ростані бязмежжа
другія сны з іх вышыні відаць
якія паглынулі назаўсёды
гісторыю краіны і народа
яны затоена і стрымана маўчаць
там круціць флюгер лічбу пакрыёма
год перад-рэпрэсійны дваццаць сёмы
зусім нябачны ў тлуме гарадскім
і толькі сілаю павелічэння
вяртаюцца далёкія імгненні
як лёгкі пах як воблака як дым

і можна бачыць зноў на вулках гэтых
драўляны Менск і маладых паэтаў
ні высылак ні страчаных гадоў
на некранутых дворыках Нямігі
ляжаць іх недапісаныя кнігі
да лепшых дзён да самых лепшых сноў

* * *

калі Вы стаіце насупраць мяне такі рэальны такі сапраўдны і даверліва гаворыце пра наступныя цяжкія але ўдарныя пяць гадоў хіба я магу Вас пакрыўдзіць
хіба я магу сказаць што я не старшыня ніякай камісіі і нават ніколі не кідала за Вас белы шар
але маё маленькае змаганне за родныя літары мае куды большы сэнс чым усё Вашае змаганне за ўладу
бо ў гісторыі якая не мае ўмоўнага ладу
але якую імкнуцца перапісаць зноў і зноў
нішто не апраўдвае разбітых галоў
а высакароднасць пакуль яшчэ ніхто не адмяняў

* * *

трава астывае ад першай спёкі
лёгкі туман падступае пад вокны
чуеш раптоўны рык матацыклаў
сярод вечаровых шпачыных спеваў
і разумееш: яны прыйшлі

прыйшлі каб сцвердзіць сваю прысутнасць
сваё права на хуткасць
і безразважны палёт

а на вуліцы дрэвы як панкі
натапырылі свае іракезы
і гатовыя кінуцца ў бойку
з кожным хто іншай веры
для такіх не бывае намераў
яны адразу б'юць без аніякай меры

ці мае ў глабальным кантэксце
ўсё гэта якое-небудзь значэнне
проста святло і такое ўзаемнае пранікненне
шчасця і болю і галавакружных нябёсаў
калі мае рукі
спляпаюцца з промнямі сонца
на лініях лёсу

перапынак

на тэрасе з кованымі парэнчамі
на фоне індустрыяльнага краявіду
у межах здранцвелага часу і
ўласнаручна здзейсненых абяцанняў
купаюся ў сонечных промнях разам з вераб'ямі
падлічваю флюгеры пазначаю літары
перакрэсліваю рэчы што страцілі актуальнасць
і не маюць болей ні колеру ні паху ні глыбіні
так падводзяць рахункі робяць разлікі
і спрабуючы вызваліцца
ад неверагоднай стомы
прасіць каву за кавай

паветра паступова выцясняецца
водарам свежаспечанага хлеба
які нагадвае пра нешта
можа быць пра адзінае што мае сэнс
і калі апускаюцца рукі
ад марнасці намаганняў
вярнуць гэтай краіне
яе сапраўдныя колеры
ён прымушае глядзець у вочы жыццю
якое гайдаецца на тонкіх ножках па бруkaванцы
і ўсміхаецца блакітнымі ружамі
«haute couture»

ГЕНДЭР

МІЦКЕВІЧАЎ СОН, або QUO VADIS?

Ганна МАТУСЕВІЧ

Падаюць сняжынкі —
дыяменты-росы,
Падаюць, бялюткі,
за маім вакном…
Расчасалі вішні
шоўкавыя косы
і ўранілі долу
снегавы вянок.

*** * ***

А ў душы квяцістасць
і такая свежасць,
і з вачэй усмешкі
сыплюцца на снег.
Зноў зіма паслала
снежныя кілімы,
зажурыла беллю
паплавы-лугі…
І прыходзіць радасць
у красе маўклівай.
Адплываюць хвілі
смутку і тугі…

Устала, як заўжды, на досвітку, а ў душы гучыць Паўлюкоў спеў. Але замест ягонай радасці ды ўрачыстасці маё сэрца працінаюць моцны несупынны боль і трывога… Адкуль яны?.. За вакном, хоць і не падалі сняжынкі, ды ляжаў снег, быў марозік, і ўвесь той дзень стаяла зіма.

Памкнулася прагнаць трывогу і суцішыць боль, але дамаглася адваротнага, бо пачула нават гукі рэквіему. Я ўжо ведала, што гэты боль — не асабістая з'ява, і пры даследаванні ягонай прычыны трэба ўжыць сінтэз, глыбока ўзараўшы векавую, ды амаль што некранутую ніву. А ў тую раніцу я сабралася й рушыла, вось так з болем і трывогай, у далёкую дарогу, ужо ведаючы, якая праца, падобная да немінучай выратавальнай аперацыі, чакае мяне наперадзе.

«Нас, ап'янелых ад любові да вёскі, вылушчвалі па аднаму», — напіша Ларыса Геніюш у сваёй «Споведзі». Паўлюку Трусу, як і Максіму Багдановічу, пашчасціла толькі ў тым, што яны сышлі маладымі, так што да іх не дацягнулася хцівая рука бязлітасных інквізітараў ХХ стагоддзя, і яны пакінулі нам і сваю Радасць, і Урачыстасць. Радасцю і Урачыстасцю мы зможам выпраставаць сабе Шлях і рушыць па ім да Новае Літвы. Толькі трэба сабраць новых, дзіўных, тых, якія разумеюць Радасць і Урачыстасць; сабраць і ўз'яднаць Радасцю і Урачыстасцю.

АДАМ МІЦКЕВІЧ

ŚNIŁA SIĘ ZIMA…

Śniła się zima, ja biegłem w szeregu,
Za procesyją pod niebem, po śniegu.
Nie wiem, skąd wiemy, że na brzeg Jordanu
Idziem, i w górze odgłos: «Chwała Panu,
Pokój trzem królom, ludy! do Jordanu!»…

СНІЛАСЯ ЗІМА…

Меў сон у Дрэздане 1832, марца 23,
каторы цёмны і для мяне незразумелы.
Устаўшы, запісаў вершам. Зараз,
1840, перапісваю для памяці.

Снілася зіма, быццам бег я па снезе,
За працэсіяй у доўгім шарэзе.
Нібыта ідзем мы на бераг Ярдану,
І згары пагалоска: «Хвала Пану!
Спакой тром каралям, люд! да Ярдану!»
Людзі абок мяне ішлі двума радамі,
Старцы, кабеты і дзеці у пары.
Тыя, што справа, ішлі ў белых строях;
Тыя, што злева — ў жалобных апонах,
Са свечкамі ішлі і трымалі іх к долу
Полымем.
Свечкі гарэлі, як золата стрэлаў.
А хто без святла ішлі, што па правіцы,
Кожны нёс кветкі ў руцэ замест свечаў.
Зірнуў я на твары, і шмат мне знаёмых,
Злякаўся, бо ўсе, як скала, нерухомы.
Потым справа выходзіць асоба адна,
Праз заслону свяціцца вочы яе давідна.
Стала пры мне. Потым выбег хлапчына
І заклінае падаць хоць грашыну
Дзеля айца. Даў яму грош, а яна — удвая.
Даў яму зноў, яна зноў удвая.
Збегліся людзі, мы золата шнарым,
Хто з нас дасць болей, дзіўны шукаем.
Стыд нам! Ужо далі ўсе, што мелі
пакункі.
Людзі лаюць хлапца: «Аддай ім,
жартунчык!»
«Аддам, — кажа хлопец, — ежэлі жалка».
Але назад прыняць мы ўжо не хацелі,
Постаць жагнала мяне рукой белай.
Потым слонца ўзышло, снег не згінуў,
Але, як птах белы, скрыдлы развінуў
І паляцеў; усё неба адкрылася,
А наваколле цёплым блакітам зрабілася.
Учуў пах Італіі, руж і язміну,
Ружай пахнула гара Палятыну.
З'явілася Ева,
У белай сукенцы, убраная ў ружы,
Як на Альбаньскай гары тая вiдзежа…
Танчаць між ёю адной матылі,
Здалося — узносіцца і не кранае зямлі.
Пекнасць у твары, як Прамяненне
Паньскае,
Зрок утапіла ў возера Альбаньскае.
Спакойна глядзіць і не рушыць павекаў,
Як бы ў тэй глыбі блакітнай, далёкай.
Адбітак абліччя свайго назірала,
Прад возерам ружы рукой папраўляла,
Хацеў прывітаць, але сілы не маю;
Памкнуўся я мовіць — не прамаўляю.
Але раскоша мая, ах, раскоша сонная!..
Хто ж раскажа? — яна мацнейшая
ад дзённай,
Слязней і мілей, бо ява — жар слонца,
А сон — ціхі месяц, лагоднасць.
Нарэшце ўзяў за руку яе збоку,
Зірнула яна ка мне з сумам у воку,
Ціха прамовіў: «Сястра мая,
Чуецца шчасце так дзіўна, глыбока
Мне ў тваім зроку,
Што здаецца мне, ест у касьцеле».
Яна мне сказала з усмехам дзіцячым:
«Бацькі мае хочуць з іным мяне сватаць,
Але я мару ластаўкай лётаць!
Маю я скрыдлы, зірні, які птах з мяне!
Вось палячу свае пёры паплюхаць у Немне.
Аб усіх тваіх прыяцелях ведама мне,
іх здарэннях,
Усе па касцёлах ляжаць у скляпеннях,
Мушу ў лясах і вазёрах блукаці,
У дрэў папытаць і на зёлках гадаці.
Яны аб табе рэчы дзіўныя ведаюць,
Пра ўсё, дзе бываў,
што рабіў, апаведуюць».
Слухаў, і мне не здавалася цёмнай
Мова яе, хоць так дзіўна й таемна.
Мне падалося: я сам магу лётаць,
І папрасіўся я ўзяць у палёт мяне.
Толькі злякаўся, бо хоча на долы ісці,
Пра мяне пытаць дрэвы, кусты.
І прыпомніў я раптам базарствы,
Хвілі пустоты, запады шаленства.
І чулае сэрца на часткі раздзёрта было,
Што ані кахання, ні неба не варта яно.
Потым убачыў я ластаўку ў лёце,
Ляцела за ёй як бы войска чарноты,
Сосны і ліпы, чабры і палыны
Свядчылі процi мяне мае віны.
Прабудзіўся абліччам я к небу,
Накрыж рукамі, як бы да пагрэбу.
Сон мой быў ціхі. Цяклі яшчэ слёзы
Часта па твары, пахнулі свежым
Пахам Італіі, пахам язміну
І гор Альбанськіх, і руж Палятыну.

Вершы гэтыя былі пісаны як прыходзілі, без намыслу і паправак.
(Заўвагі Паэты).*

*** Пераклад зроблены Ганнай Матусевіч 13–16.03.00 г. на начных дзяжурствах вартаўніка ў школе №1**

Дык вось адкуль ідуць мой боль і мая трывога! У Міцкевічавым Сне таксама пададзены малюнак зімы, але зусім іншы. Ідзе працэсія па снезе да Ярдану. Працэсія падзелена на правых, Ясных, бо яны йшлі ў белых строях, і левых, Цёмных, бо гэтыя йшлі ў жалобных апонах. І Ясныя, і Цёмныя, пэўна, усе яны шукаюць адказу на пастаўленае спрадвеку перад кожным пытаньне: QUO VADIS? І гэтае шуканне падобнае да засяроджанай працы, але хутчэй да працяглай, зацятай бітвы, дзе адзін бок упарта не прызнае другога, бо твары як скала нерухомы. Нібыта яны не могуць раскідвацца на дробязі, калі прад імі стаіць такое велічнае пытанне! Калі гэта — урачыстасць, дык яна надуманая, вонкавая, чыста фармальная: проста йдзе працэсія з кветкамі ды свечкамі.

Тут ані німа Жывой Урачыстасці Душы, якая проста шугае з Паўлюковага вершу, так што здаецца адна яна й жыве ў ім, з'яўляецца галоўнаю гераінею гэтага твору. Абодва вершы толькі на пачатку перагукваюцца словамі аб зіме, на гэтым іх фармальнае падабенства і сканчаецца. Пачаўся Урачыстасцю, ёю ж і заканчваецца Паўлюкоў верш, як жыццё ў Максіма: У краіне светлай, дзе я ўміраю… Узор, эталон, да якога нам усім трэба імкнуцца: адыходзячы, знайсці ў сабе сілы выправіць прывітанне тым, хто застаецца. Цераз Міцкевічаў Сон дадзена прароцтва для нашага люду. Паэт нёс на сабе цяжар адказнасці за Літву, паэзія гэтага хрысціянскага містыка фармавала сведамасць Літвінаў, таму Бог яго й выбраў у Носьбіты Духу Нашае Зямлі...

Нарэшце з правага боку выходзіць Жанчына, становіцца ля Паэта, за ёй выбягае хлопчык, які жабруе грошы. І тут ужо знікаюць мёртвыя маскі нерухомасці на тварах, знікае штучная форма працэсіі, пачынаюцца жывыя дзеі жыцця. Так у Міцкевічавым Сне ўсё адбываецца як у жыцці. Уяўленне ёсць наступствы назапашвання досведу з мінулых жыццяў. Але можа быць велічэзнае назапашванне, і ўсё-такі заміж уяўлення праявіцца толькі юрлівасць ды раздражнёнасць. І тут трэба сцвердзіць, што не можа ўтварыцца ўяўленне без сэрца. Таму будуць творцамі тыя, хто мудра спалучаюць назапашванні са з'явай агнёў сэрца. І гэтае мудрае спалучэнне прысутнічае ў Нашага Паэта. У знешне грубай форме цёмнага і незразумелага сну Ён здолеў захаваць для нас сакральнасць, святасць, тое, на чым мы цяпер можам паўстаць як нацыя.

Дык вось ад чаго мой боль! Балела сэрца за тых наіўных дзяцей, якія са сваімі прыгожымі, урачыстымі вершамі рынуліся ў вялікі і гэткі драпежны свет, дзе палююць на чысціню і святасць, метадычна, з разлікам і вялікім спрытам адстрэльваюць Красу і Урачыстасць. У вершы супрацьпастаўляюцца мужчынскі і жаночы пачаткі, і жанчына па сваёй ахвярнасці, творчым патэнцыяле выпярэджвае мужчыну. Хлопчык-жабрак правакуе даць яму грошай, і тут пачынаецца нібыта спаборніцтва між Паэтам і Жанчынай за тое, хто болей падасць даёмы.

…Перакладала, расшыфроўвала Міцкевічаў Сон у 2000-м годзе, запершыся ў школе на начных дзяжурствах вартаўніка. Цяпер вось, у 2012-м, папраўляю памылкі, сінтэзую даўнейшыя запісы… Можа станууцца яны літаратураю-думкаю вольнага чалавека… Я спатыкалася аб словы «міласціна», «падачка», «падача», «дачка». Нешта чужароднае, грубае, зняважлівае, двухсэнсоўнае прысутнічае ў іх. А тут жа Сам Адам Міцкевіч, як Сама Духовасць! Вось сам Ён і падказаў мне гэты наватвор. Даёма — гэта дар, ахвяраванне, тое, што чалавек сведама дае меншаму за сябе, і таму ад гэтага духовага дару прыгажэе свет. Але гэтае слова можна зразумець і шырэй: невычэрпны чысты выток, крыніца. Я ўжыла ўласны наватвор, калі тлумачыла Кліч: податель живой воды — даёма жывой вады (верш 327). Але папраўдзе Жанчына не спаборнічае з Паэтам. Проста ёй болей дадзена, таму яна больш аддае жабраку. На развітанне постаць жагнала мяне рукой белай — на далёкую дарогу, на Дабро Агульнае, на Дабро ўсяго нашага народу.

Далей, як наступствы гэтай духовай адддачы-даёмы, паўстаюць змены ў прыродзе:

Потым слонца ўзышло, снег не згінуў,
Але, як птах белы, скрыдлы развінуў
І паляцеў; усё неба адкрылася,
А наваколле цёплым блакітам зрабілася.
Учуў пах Італіі, руж і язміну,
Ружай пахнула гара Палятыну.
З'явілася Ева…

Сказана: чалавеку патрэбныя знаёмыя вобразы, тым больш яны патрэбныя Паэту.

Тады, у 2000-м, перакладаючы Верш, я не ведала, што за Імем Евы стаіць канкрэтны вобраз знаёмай Паэта — Гэнрыеты Евы Анквічоўны, ягонай праваднiцы па Рыме. Але зноў жа сказана: чым шырэй разумеем, тым лепш. Жахліва, калі мы, наблізіўшыся да велічэзнай духовай з'явы, даследуем яе не духовым зрокам, не сэрцам, а ўжываем мерку аптэкарскіх вагаў ды бязлітасны скальпель цэнзара, дазваляючы яму адцяць вольную думку, скалечыць ды прыгнобіць яе да ўзроўню натоўпу. Я перакладала Міцкевічаў Сон найперш для сябе і сведамасцяў мне блізкіх. Вобраз Евы, блізкі Адаму Міцкевічу, уяўляўся мне набліжаным да той першабытнай Евы, калі, дзякуючы жаночай інтуіцыі, чалавек прыйшоў да пераадолення стыхійных сілаў прыроды. Чалавек без прадузятасцяў, той, які жыве ў прадчуванні будучыні, папраўдзе ўжо стварае будучыню і тым самым ладкуе навакольны свет. Менавіта гэткім чалавекам і быў Адам Міцкевіч. Ён змог адчыніць і пашырыць сваю сведамасць, змог адукаваць сябе, каб праводзіць самастойную думку; найгалоўнейшае — Ён быў цалкам адданы ідэі вольнасці для свайго люду, для Літвы, таму Бог і абраў яго ў якасці асяродку, на які льга памкнуць плынь. Паэта ахапліваў вір пачуццяў, якія Ён так высока і прыгожа ўмеў выказаць вершам. У вершы «Снілася зіма…» выразна паказаная выпераджальная роля жанчыны, тое, чаму належыць з'явіцца ў будучыні. І тая зямная жанчына, якая вяла паэта па Рыме, ператвараецца ў духовае жаночае аблічча Той, якая вядзе па жыцці…

І чулае сэрца на часткі раздзёрта было,
Што ані кахання, ні неба не варта яно.

Тут выказаны пачуцці шкадавання, болю аж да слёз, з якімі Паэта прачынаецца на яве. Можа, тут цераз аднаго мужчыну адбываецца ўсведамленне сваёй віны прад жанчынай за спрадвечную знявагу ды ўціск. Усведамленне віны за ўвесь мужчынскі род. Светабудова ж трымаецца менавіта на раўнавазе двух пачаткаў — мужчынскага і жаночага. Новая эпоха, якую рыхтаваў Адам Міцкевіч, ужо настала, і яна патрабуе новага духовага ўсведамлення.

Новая эпоха павінна выявіць асаблівую пашану Матцы Сусвету, альбо жаночаму пачатку. І як за суворай зімою прыходзіць пекная вясна, гэтак жа натуральна ў нашым грамадстве мусяць адбыцца духовыя змены. Яшчэ наперадзе будзе ўсяго — і маразы, і завірухі-мяцеліцы. І люты папытае, ці добра набыту, і марац шчэ ўкусіць за палец. Яшчэ доўга будуць барукацца зіма з вясною, і мужчыны не захочуць добраахвотна саступіць жанчыне ейнае законнае мейсца, але перашкоды загартуюць сілы, і жанчына, адстойваючы свае касмічныя правы, набудзе веданне сваёй моцы.

12–21.01.2012

ВЕРШЫ

ВЯРТАННЕ Ў 2003-і

Васіль ЗУЁНАК

На дзесяць год старонку адгарнуць —
Як спраўдзіць лад у песеннай арцелі:
Якія словы тут яшчэ жывуць,
Якія ў вырай ціха адляцелі?..

Світальнай музе

(чытаючы Мандэльштама)

Між днём і ноччу, як на грані брытвы,
Цыркачкай лёгкай балансуе вечнасць.
Давай памолімся, хоць вершы не малітвы,
А Мандэльштам не поп з трыкір'ем
свечным.

І ці ўратуе мудрасць іудзея,
На кніжным тле замешаная хітра? —
Памолімся аднак, бо ўжо надзелі
І мы світальна-сонечную мітру…

* * *

У самым зеніце лета,
А мне ўжо крылом
Махае вырай — сусвету
Майго крыгалом.

Цвітуць успамінаў кветкі
На лузе маім.
Быў водгалас госцем рэдкім,
Ды знік назусім, —

Як вырак: «Былых не збярэш ты
Дарог і слядоў…».
Зязюля адлічвае рэшту
З пражытых гадоў…

Недзе ў цэнтры Еўропы…

Недзе ў цэнтры Еўропы,
Ля балотаў маіх асушаных,
Чорны смерч эфіопам
Выпівае апошнюю лужыну.

Сіпне глоткай сасмяглай —
Што яму тая кропелька!..
Над канавамі-лагамі —
Вясёлкі сухімі кроквамі…

Гэткі зруб збудавалі
На балоце, каб хатай багатаю
Стаўся ён… Ды віхуры на гале
Красавання жытоў не сасваталі…

Палавеюць на выдмішчах
Пяскі афрыканскай Сахарай,
І пытае ў мяне: «Ты не сыт яшчэ?..» —
Еўропа з абпаленым тварам…

Светлай ноччу каляднаю…

Куст п'янее яленцавы
Ў завірушнай гульбе, —
Даў Хрыстос індульгенцыю
За мяне і цябе.

Што грашылі і што яшчэ
Награшым на зямлі, —
Перад Богам, не тоячы,
Мы Хрысту аддалі.

Хай прагнозы не радуюць,
Стылы свет знелюбеў —
Сонца сны вінаградныя
Грэх бяруць на сябе.

Так Хрыстос запавет даваў
Райскай гроне святой:
Хто спакусы не ведае,
Не пакаецца той…

Спакушаемся зорнаю
Чысцінёю нябёс,
А што ноч нагаворвае —
Хай даруе Хрыстос…

Хай абноваю светлаю
Сёння снежыцца дол.
Свет на радасць сусветную
Запрашаем за стол!

Пэўна ж, тым не абкрадваем
Сёння святасць душы:
Светлай ноччу каляднаю —
Саграшым? Саграшым!..

* * *

Іду ў зямлю і зліваюся з сонцам,
Раблюся часцінкаю Бога.
Пачынаецца шлях — бясконцасць:
Усё — і нічога…

* * *

Ноч высвятляе высокія зоркі,
Ахінае нізінныя паплавы.
Потым крадзецца да цёплых узгоркаў —
Ёсць і на іх у яе правы…

Ноч вызваляе з дзённых аковаў.
Засынаю… А сэрца, як светлафор,
Кіруе рухам аднабаковым —
Па кальцавой, —
адпачні, шафёр…

Да пытання аб народных

От прыдумалі званне:
Хто з народам, хто без?..
Зразумець я не ў стане —
Як у нетры залез:

Ёсць народныя годныя,
Ёсць народныя ўгодныя,
Ёсць народныя родныя,
Ёсць народныя шкодныя,
Ёсць народныя
Ўзнагародныя,
Ёсць народныя
Самародныя…

От і круці і разгадвай:
Дзе народ, а дзе ўлада…
Ці, каб свет не цвяліць,
Лепш «народным» не быць?..

Манета

Змацавалі каноны
Радаслоўную гэту:
Гера стала Юнонай,
А Юнона — Манетай.

Шмат гісторыя знае
Цудаў перастварэння, —
Гэта наша, зямная,
Спроба ўнікнуць старэння.

Покуль з Грэцыі Гера
Ў Рым дайшла бласлаўлёны,
З той жа святасцю й верай
Стала зваццa Юнонай.

Ды не знала багіня,
Валадарка сусвету,
Што яна не загіне
Праз мянушку Манета.

Што да нас яна дойдзе
З гэтым рымскім найменнем, —
Будзе сеяць стагоддзям
Залатое праменне.

Дзе жрацы штукавалі
Грошы ў храме — на ўдзяку —
Двор манетным назвалі
І манетамі — знакі.

Не абрынуўся ў Лету,
Забыццю не паддаўся
Храм Юноны-Манеты —
Культ багіні застаўся.

Свет і дзённа і ночна
Ёй маліцца гатовы
Ў сейфах хітразамочных —
Алтарах адмысловых.

Ейнай ласкай сагрэты
Жрэц шалёных мільёнаў —
Той, што лічыць манету —
І не чуў пра Юнону…

Самому сабе: адказ пытаннем на пытанне

Дзе вясна наша з маем? — наіўнае ў небе
пытанне,
Нібы клін жураўліны,
смуткуе паглядам тваім.
Што табе адказаць на дарозе расстайнай,
Мой хаўруснік адзіны,
З кім сіротамі мы
ў гэтым свеце самотна стаім?..

Асыпаецца лісце, аголена сад сірацее —
Нібы вырак сутонны,
што ўсё адшумела і ўсё адцвіло.
І няўжо — аж не верыш —
як сад, наша вечнасць пусцее,
І няўжо наша ўчора не сёння,
а ўчора было?!.

Сінец

Кошка мужу выбадзяла:
Ані рыбы, ані сала,
Ні смятаны не хачу, —
Птушкі скачуць уваччу!..
Не сарокі, не вароны
І не верабей будзённы, —
Мне б на полудзень мясца
З маладзенькага сінца…

З той злашчаснае пары
Кот пяклуецца ў двары,
Выцікоўвае і лічыць
Душы ў чарадзе сінічай.

Толькі мае кот загадку:
Трэба выведаць спярша —
Дзе жаночая ў тым статку,
Дзе мужчынская душа?..

Мітусяцца птушкі дробныя —
І такія ўсе падобныя!
Не змігнуць — такія спрытныя!..
І такія апетытныя…

Ах ты, доля, доля злая:
Кошка ў хату не пускае,
Нават выгнала з сянец.
На марозе кот гадае:
Дзе сініца, дзе сінец?..
Замярзае, замярзае…

Тут і песеньцы канец…

Замочка

Гаспадар прадаў авёс:
Конь упіўся —
Заблудзіўся
І дадому не давёз…

Купля

Куплялі хакеістаў,
Купляюць праграмістаў,
А трохі збавяць скупасць,
То й душы нашы скупяць…

Кармушка

Апошняя вестка: з 2012-га:
«2011 год вызначыўся анамальнымі
лютаўскімі (амаль напрадвесні!)
маразамі:
мінус 35 градусаў па Цэльсію,
што наблізілася
да «беларускага рэкорда» — мінус 40
у 1940-м»

Патэльня зімы — і марозны сквар.
Жыццё сінічкі — націнкай.
Семкі нясу — сланечніка дар, —
І ўдзячна голас праціңкаў!..

Склікаю ўсіх на крылаты базар, —
А можа, парламент? — бо птушкі —
Тры партыі — як па чыноўны «навар» —
Расселіся ля кармушкі…

Партыя сініх — сінічкі:
Спрэс
Мандаты з нябеснаю сінькай;
Ім зелянушкі наперарэз —
Мандаты, нібы лісцінкі:
Зялёных партыя —
На дэ-лі-ка-тэс, —
Шугаюць гуртам, не ўроссып;
А трэцюю партыю выбраў лес:
Тры сацыял-дубаносы…

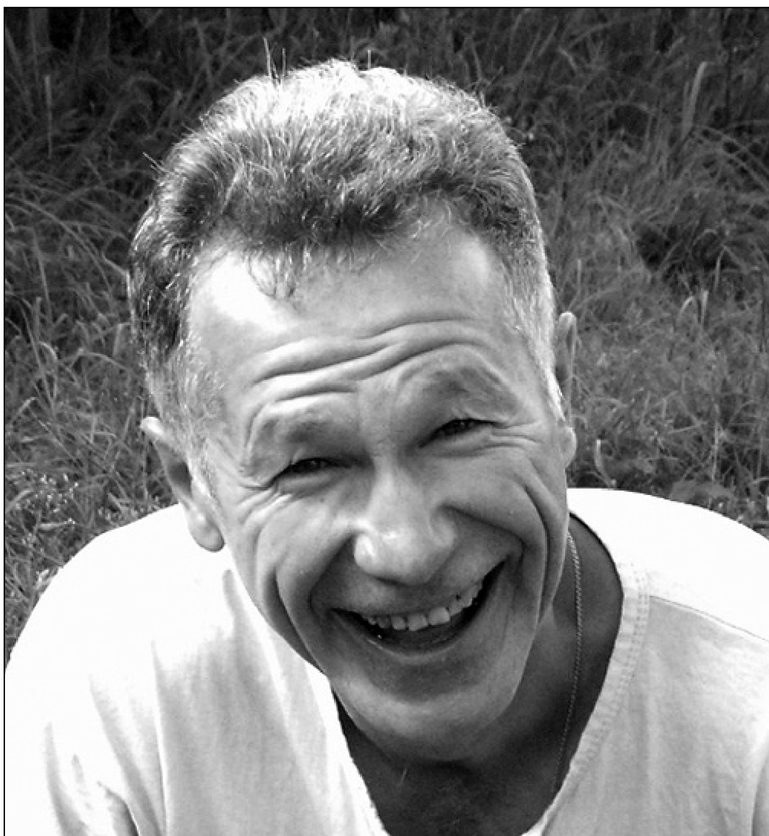
О шарагоўцы птушыных мас,
Выбачайце, не я прыдумаў, а час
Гэты жарт — «дэпутацкую ношу».
Мог бы і я «абмандаціць» вас,
Але ж… я зусім не Ярмошын…

Я ўсіх вас вітаю, бо ведаю ў твар —
Зялёных, з блакітнай пярынкай:
Ніхто з нас не госць тут і не гаспадар,
Не раб прыроды і не валадар, —
Мы проста яе часцінка!..

АПАВЯДАННЕ

БЛЯШАНКА «БАЛТЫКІ №3»

Ігар СІДАРУК

Грысь Абібок стаяў ля крамы, дыбаўся туд-сюд з нагі на нагу ды зноў і зноў пералічваў свае апошнія грошы. На гарэлку, халера яе, не хапала. Бракавала і на чарнілка, бо ж, каб вы ў дупу сабе ўчавіліся, з нядаўняе пары танней за сем тысячаў, ну хіба за шэсць шэсцьсот, было не знайсці. Можна было ўрэзаць хоць па піўку, але бутэлечнага, трупацець вам варонаю, у той дзень не было ці яго ўжо высмакталі такія ж аматары лёгка-пеннага хмелю, як Грысь. Праўда, было бляшаначнае, і, пасля чарговых напружаных падлікаў, Абібок шчасліва ўсміхнуўся: ягоных капіталаў у памеры шэсць тысяч пяцьсот дваццаць рублёў хапала роўна на цалюткую бляшанку блакітна-белай «Балтыкі №3».

— Во, Кацька, давай на ўсе! — нядбайна кінуў ён жменю перашкамутаных паперак на прылавак маладой прадавачцы, нібы кідаў цэлы мільён на сукно афігенна-фэшэнебельнага казіно. — «Балтыкі» мне! Трэйцяй!..

Кацька неяк спачувальна-пасмешліва зіркануда на Грысіка з-пад ілба, згрэбла грошы, не раўнуючы бы той жа казіновы круп'е фішкі, у касавую скрыню ды паставіла перад ім халаднаватую бляшанку. Грысь выкінуў наперад нягнуткую руку, натапырыў усе пяць пальцаў, на момант замёр, нібы хвацка цэлячыся, і нарэшце ўладна хапянуў шырачэзнай сваёй пяцярнёй балтыйскае ўратаванне. А потым, неяк бычачыся, нібы пакрыўджаны капітанам боцман на самым важнецкім стратэгічным авіяносцы, паволі падаўся з крамы.

На вуліцы Грысь Абібок зрабіў тое, што зрабіў бы любы паважаючы сябе апошні п'янтусідла і зубалдыршчык. Ледзь дакандзёхаўшы на нетрывалых нагах да бліжэйшага кустаўя ды рэзка апусціўшыся худым азадкам у чэзлую траву, ён тузануў за бляшаную клёпачку, прадчуваючы не толькі ротам, але і ўсім ходырным сэрцам хуткую гаркавата-мілотную, ратавальную смакату…

Аднак, калі клёпачка адляцела, калі над ротам перакінулася бляшанка пазначанай трэцім нумарам «Балтыкі», адтуль у прагна разяўлены рот Грыся не пацэдзілася не тое што струменьчыку асаладнага піва, але нават не капнула, не сцякло, не вычавілася ні кроплі. Абібок, спачатку, відаць, не зусім разумеючы, што з ім адбываецца такі подлы абарот, здзіўлена адстараніў бляшанку, няўцямна яе патрос, потым зноў нахіліў нагбом. Ага! фігацень адтуль капала, а не піва.

— Ёпты конь тваю ўсрэнь! — нарэшце здолеў ацаніць такую жорсткую рэчаіснасць Грысь. — Дзе піва?! От, сукі! Ну сволачы! І тут падманулі! От ты!.. Ну, ту… туманскія дрындосы ў мурлотныя вашы дымаходныя праходы!.. — Магчыма, і сам не разумеючы сэнс сваёй трызноты, злосна лаяўся Абібок. — Ці… цік… цікава!.. Хто піва маё высмактаў? Нашы браткі ці бравыя маскельскія рабяты?! Ах жа вы, мармулюкі!..

Грысь, чыё нутро, відаць, проста адмаўлялася верыць, што піва ў бляшанцы няма і блізка, усё ляпаў і ляпаў падраным ды збітым кулаком па донцы «Балтыкі №3». Усё ляпаў і ляпаў…, ляпаў і ляпаў…, пакуль раптам з вузкай шчыліны бляшанкі не выпала на траву нешта дробненькае, коўзкае і слізкае, нібы сапля, якая вылятае вонкі, калі нехта спрабуе высмаркацца без насоўкі. Грысь нечакана ўтаропіўся ў гэткае дзела…

А між тым сапля, відаць, была ўсё-такі не сапляю. Паколькі, спачатку нерухомая, раптам пачала ціха шавяліцца ды падаваць такія-сякія пазнакі жыцця.

Яшчэ праз хвілю яна жудла прастагнала і, пагражальна павялічыўшыся ў памерах, раптам павярнулася да Грыся:

— О-о! Чалавек! Ну то дзякуй табе!.. — нібы блазнуючы, пакланіўся яму гэты зялёны жывец. — Ты… Ты! О, ты!..

— Ну, я. А што?.. — бы дурны, разляпіў вусны натапыраны Абібок.

— О, каб не ты, сядзець бы мне тут яшчэ тры тысячы тры і яшчэ тры тысячагоддзі!..

— А… а хто ты? — спалохана, наколькі хапала спалоху ў п'янога тубыльца, запытаў Грысь. Пры гэтым ягоныя мазгі нават здолелі падумаць, што так доўга — аж цэлых тры тысячы тры і яшчэ тры тысячагоддзі — «Балтыка №3» не можа захоўвацца ні ў якім разе, бо яе выжлыкаюць нашмат раней.

— Я Джын. Джын Юдын, — адказала сапля, якая на паверку аказалася, як бачым, джынам.

— Юда? Не трэба мне ніякіх юдаў! — ікнуў Абібок. — Піва давай!

—Не Юда, а Юдын! — паправіў джын, пры гэтым сам падазрона рыгнуў. — Няма пакуль піва. Выпіў…

— Хто выпіў? Ты што, выпіў маё піва?!

— А што я табе — здохнуць тут мусіў?! — агрызнуўся джын. — Я ж таксама не з вечнага лайна зляплены. Ну то й таксама… жыць хачу!

І тут джын раптам заплакаў. Бо, як аказалася, ён быў таксама п'яны не меней за Абібока.

— Ладна табе! Юдзік! — як мог ласкава звярнуўся да джына ягоны вызваліцель. — Во, цяпер воля табе. Жыві!

— А я табе аддзячу, — гэтак жа нечакана, як і заплакаў, супакоіўся джын. — Я павінен аддзячыць. Я ж — джын!

Джын Юдын да гэтага часу ўжо займеў такі ж рост, як і Грысь Абібок, і нават большы, і цяпер ягоная хісткая пастава грозна ўзвышалася над хмызамі.

— І што, жаданні выконваеш? — дурнавата рагатнуў Грысь.

— Тры. Роўна тры. Маеш права, — і блізка, аднак, не заўважыў ягонай іранічнай падначкі джын.

— Тры жаданні? І ўсё будзе? — і блізка не верыў яму Абібок.

— Будзе. Толькі папрасі. Скажы мне… Так, зараз, пачакай! Зараз успомню… Скажы мне… — напружваў свае мазгі, якія таксама ўсё яшчэ не ахалолі ад алкаголю, джын. — Ага! Успомніў! Так гавары: «Джын Юдын! Адзіны джын, ты адзін, паўстань як дрын, што хачу — зрабі мне мігам, збарадым, дрыб-дыба-дым!».

— Ото, мля, не ўсрацъ-узляцець! — раптам пасур'ёзнеў, нават пасуравеў Абібок. — У мяне што — язык гакаўка?! А як прасцей? «Джын Юдын — зрабі мне дым!». Так нармальна?..

— Нармальна, — толькі махнуў рукою Юдын. — Зраблю і так.

— Зробіш, кажаш? — ужо значна смялей перад джынам Грыська. — Ну то зрабі… а зрабі ты мне перш-наперш так, каб гэтая, во, бляшаначка была з півам вечна!

Джын зіркануў на яго з-пад ілба, нешта марудзіў.

— Што, не зробіш? — падбароддзе Абібока расчаравана паехала ўніз.

— Ды зраблю. Але што сказаць…

— А ёё тваю ў срэнь! — пляванўў у чэзлую траву Грысь. — Ну… Джын Юдын — зрабі мне дым!

Пачуўшы гэта, джын неяк страшна ўсміхнуўся, надзьмуўся і… І нічога болей не адбылося.

— Усё, — толькі ціха прамовіў. — Пі сваё піва.

Абібок недаверліва паднёс бляшанку да рота, спачатку ўцягнуў ноздрамі са шчыліны, а потым ягонае адно брыво імкліва торгнулася, і ён, нібы годна нешта ацаніўшы, нарэшце зрабіў першы глыток.

— А ёпп трупацель! Піва! І праўда! Як ты можаш? Не, ну ты што!.. І праўда ані?.. Не скончыцца, значыць?! — усё не мог даць веры такому немагчымадзіўнаму скруту Грысь, калі, лыкнуўшы, адстараніў бляшанку. — А ё-маё! — гучна рыгнуў ды, асмялеўшы, лацьвей прыпаў да яе і прагна, асалодна, бясконца пачаў цадзіць хмелісты піўчык. — Ну ты й покушнік чушыдлы!.. — адначасова і піў, і нешта ў захапленні гугнявіў у бляшанку Грысь, і гэтае нешта азначала, відаць, толькі адно: «Ну ты й фокуснік сучыдлы!».

Ён зноў шчасліва патрос бляшаначку, зноў перакуліў яе над ротам: — Пейше піва пеўнае, будже можда афуфенная! — і піў, і адначасна прамаўляў Абібок, а піўныя струменьчыкі сцякалі па ягоных вуснах, барадзе, шыі. І зноў, адстараняючы, перадыхаючы: — А, блясь тваю ў нюху! Не заканчваецца ж ані, ты глядзі! Ну джын! Ну ты даў! Зрабіў мне піва, зрабіў мне дым! От жа бывае такі шанчык у жызьне! Так ты, значыць, і праўда фантаст?!.

— Які фантаст? — відаць, не зусім зразумеў джын.

— Ну, казачнік, выдумляльшчык, ізабрытацель! Чараўнік там які ці шаман!..

— Я толькі магу выконваць жаданні, — без асаблівага захаплення адказаў джын. І на ўсялякі выпадак удакладніў: — Роўна тры. Чаго хочаш яшчэ, Абібок?

— Чаго яшчэ? — летуценна выскаляючы зубы, прымружыў вочы на сонца Абібок. Пастаяў так хвілю, відаць, перабіраючы ў галаве розныя, што так нечакана перад ім адкрываліся, варыянты. А потым радасна страпянуўся: — А давай ты мне зробіш... бабу новую!

— Якую бабу?

— Ну, жонку! Маладую! — і для большай пэўнасці Грысь патрос «Балтыкай №3», прыемна прыслухоўваючыся, як у бляшаначцы шалёхае, як і шалёхала і хвілю, і здзе таму, нескончальнае пеннае піва.

— Гавары.

— Што — гавары? — не адразу зразумеў джынава слова Грысь.

— Джын Юдын — зрабі мне дым! Так — гавары! Іначай як я табе бабу тваю новую маладую зраблю?! — не надта каб цярпліва растлумачыў яму джын.

— А ёпп трупацель! Ну ніяк ты без дыму свайго не можаш! Добра! Слухай! — Абібок наколькі мог удыхнуў паветра ў худажэзныя грудзі. — Джын Юдын — зрабі мне дым! — раптам выгукнуў рэзка. А потым неяк апасліва ўтаропіўся ў джына: — Ну?..

— Што ну? — спакойна адрэагаваў той. — Ідзі дахаты. Там цябе чакаюць дзіўныя перамены і маладзіца дзіўнае красы.

— Хо! Ты проста як паэта! «Дзіўнае красы» — як той Багдановіч, мля!

— Не буду ж я тваю маладую жонку цёлкай абзываць, — заўважыў на гэта джын.

— А як добрую цялушачку мне падагнаў — дык можаш і цёлкай, — па-панібрацку падміргнуў яму Абібок. — Ладна! Пайду, пагляджу, што там за новы жаночы пол у хаце завёўся. — Абібок і праўда хацеў ужо пайсьці, але раптам спыніўся. — Ага! А як цябе выклікаць… як што?

— А во як, — джын гучна пстрыкнуў сабе па падбароддзі і рэзка ўдарыў кулаком у лоб. — Я адразу і з'яўлюся.

Абібок паспрабаваў паўтарыць жэст джына, але пакуль толькі махнуў рукою. Самога джына побач з хмызамі ўжо не было і блізка.

— Шаманізм нейкі, — прамовіў Грысь Абібок, арыентуючыся ў напрамку свайго жытла ды моцна заціскаючы блакітна-белую «Балтыку №3» у левай руцэ.

***

Дома Абібока чакалі дзіўныя перамены.

А можа, і не зусім дзіўныя, паколькі ён ужо ведаў: ранейшай ягонай бабы там болей не знойдзецца. І гэта — чыстая праўда, паколькі знайшлася такая, што спачатку Грынёк і пра піва сваё забыў, і пра ежу, і пра тое, што іншым разам варта і на вулку выходзіць. Цяпер з ім жыла такая красотная дзіва, што ён шчасліва спяваў і рагатаў не толькі шалымі да гарачачнага збялення начамі, але і праўдзівым днём, і ў іншыя сутачныя часіны, якія, здавалася б, зусім не падыходзяць да гэтага дзела.

Звалі яе Караліна, і была яна жонкаю — ну проста прыкладвай да сэрца ці, калі такое вам падабаецца, да седавак. Хоць сама не курыла, затое не забараняла чвэньдзіць у хаце Грысю, за піва ды іншыя суворыя мужчынскія напоі ані не сварылася, абеды-вячэры гатавала ў час ды смачныя, адзенне мыла праз дзень а то і штодзень, ложак сама расцілала ды засцілала. Нават за вушкам яму часала, калі прасіў. А іншым разам і не прасіў — сама ахвоту паказвала, пры гэтым яшчэ і розную пяшчотную дурнотнасць бабскую муркатала.

Карацей, так пры ёй Абібоку зажылося добра-ўежна ды смачна-соладка, так афігіцельна бесклапотна ды ад балды апупенна, што праз які тыдзень ці два Грысь узвыў, а потым гучна пстрыкнуў сабе па падбароддзі ды ўрэзаў кулаком у лоб. Прычым атрымалася гэта ўсё ў яго амаль так, як належыць.

— Давай, джын, прыбірай гэту бабу! — ледзь не зароў ён на Юдына, калі той вокамігам матэрылізаваўся перад ім.

— А што так? — спакойна спытаў джын.

— А так! — злосна адказаў Грысь. — Надта мне з ёю ўжо клопатна. Нуда бярэ!..

— То што, былую вярнуць ці як? — не стаў паглыбляцца ў роспыты

джын, відаць, і без таго разумеючы душэўную развярэджаную філасафічнасць Абібока.

— Не трэба мне і былую, — адрэзаў апошні. — Сам буду. Ну іх!

Юдын моўчкі паскроб патыліцу ды вымавіў:

— Ну давай тады трэцяе сваё жаданне.

— Трэцяе? — узбадзёрыўся Грысь. І, нейкую хвілю перабраўшы свае роздумы, зрок: — А зрабі ты мяне багатым! Такім… ну мільёншчыкам там якім, ці што.

— Добра падумаў? — неяк падазрона паглядзеў на яго Юдын.

— Ну! А што, складана табе ці шкада?.. Не пацягнеш — мільёншчыкам?

— Я дык пацягну. Але ты сам глядзі, каб потым не перадумаў.

— Што тут думаць. Рабі давай! — адмашна разрэзаў паветра Абібок усё той жа леваю рукою, якая па-ранейшаму ўладна трымала «Балтыку №3».

— Ну, глядзі. Я папярэдзіў.

— Давай, давай! Рабі давай!

— Не рабі…

— Што — «не рабі»?

— Сказаць што…

— А ёпп трупацель! Джын Юдын — зрабі мне дым! Давай, напхай мне грошай поўныя кішэні! — і Абібок, па звычцы коратка рагатнуўшы, гэтак жа звычна прыпаў да бляшаначкі, якая цяпер не мела права пусцець аніколі.

Джын усміхнуўся, надзьмуўся, гэтым разам яшчэ з нейкай халеры крутануўся вакол сябе ды рэзка выкінуў сваю пароcлую залатою поўсцю руку да цяперашняга свайго ўладара:

— Гатова, браце!..

Грысь гэтак жа падазрона, як калісьці зазіраў у піўную бляшанку, паляпаў па сваіх раптоўна набрынялых кішэнях. А яшчэ праз міг, калі не толькі паляпаў, а, акуратна паставіўшы бляшаначку ля сваіх ног, упароў туды рукі, ягоная падазронасць раптам змянілася на шчырачэзную, што травеньская залева, усмешку.

— Оба-на! Ну ты й джыніддла! Скажы яшчэ, што яны ў мяне ніколі не скончацца!

— Ну так, — уся постаць Юдына выказвала скальную заспакоенасць. — А іначай які сэнс?

— Вой, ты! Вой, морда ж ты вумная!.. Ладна, Юдзік! Як гаворыцца, дзякаваць…

— На здароўе, — невядома, як болей — іранічна ці сур'ёзна — адказаў джын. — Магу быць вольны?

— А што з цябе возьмеш? Тры жаданні ты ўжо выканаў.

— Выканаў. Бывай, Абібок.

— Бывай!..

***

…Толькі дарэмна Грысь Абібок думаў, што з джынам развітаўся назаўсёды. Не прайшло… можа, тыдня, а можа, месяца, як ён зноў схацеў неадкладна пабачыць Юдына перад сабою. Схацеў пасля таго, як раскашаваў і шыкаваў сваімі грашыма дзе толькі мог, траціў іх незлічона, перыў у розныя банкаўскія дэпазыты і акцыі, хату наладаваў усялякаю бытавухаю вышэй сэрвантаў, дый самі старыя тыя сэрванты змяніў на такую люксусова-шыкоўную мэблю, што баяўся нават падаць на яе азадкам, а ўсё болей сціпла мясціўся на падлозе. А грошы, як і абяцаў джын, не скончаліся, кішэні адцягвалі буйныя купюры і дробная драбната, і мала што было, чаго б не мог купіць сабе Абібок.

Але неяк вечарам Грыня спынілі ля дома трое самых лепшых знаёмцаў — былых сабутэльнічкаў — ды без дай прычыны ўперылі яму так, што пад канец гэтага жорсткага зуба-костка-раздробнага збіцця Абібок ужо і не мог успомніць, дзе ў яго месціцца галава, а дзе тулава. Таму потым, калі ён, ушчэнт збіты, дацёгся да хаты і яму падчас саматужна-горкага лекавання ўжо проста не лез у горла самы шыкоўны і даражэзны каньяк, які толькі прадаваўся ва ўсёй краіне, ён злосна адсунуў пляшку ды пачаў пстрыкаць і пстрыкаць пальцам па падбароддзі ды біць і біць кулаком у лоб, аж пакуль перад ім такі не з'явіўся джын.

— Што яшчэ, Грысь? — запытаў ён, як толькі матэрыялізаваўся. Пры гэтым рабіў выгляд, што і блізка не заўважае збітую морду выклікальшчыка. — Здаецца, нічога болей табе не вінен.

— Ну так, — крыва вымавіў Абібок, які сядзеў нават і крыху не ап'янелы. — Толькі… давай перагуляем апошняе маё жаданне.

— Як гэта, перагуляем? — нібыта і не зразумеў яго адразу джын.

— Ды так! Як быццам ніякіх грошай я ў цябе не прасіў, а… іншае давай што.

— Ну, не! — нарэшце зразумеў, што да чаго, джын. — Так справы не робяцца! Ты загадаў — я зрабіў. Усё! Тры жаданні — усё па-чэснаму.

— Ай! Не правільнае яно! Пра грошы гэтыя… Я не падумаў. Давай яшчэ раз.

— Як гэта — яшчэ? Дамова ёсць дамова!

— Ну давай нібы не было ў нас такой дамовы. Ну джынчык! Ты ж чараўнік — што табе? Адным болей, адным меней. Ну калі ласка, зрабі мне яшчэ!..

— Не, — па-ранейшаму ўпарта не паддаваўся джын.

— Не «не», а так. Я ўсё роўна не адстану, — нэндзіўся Абібок, паступова такі дастаючы сваёй нудотаю позняга вечаровага госця.

— Так, дамаўляемся: я табе гэта апошняе перараблю — і ўсё. Болей нічога не прасі!

— І не буду! — адразу павесялеў Грысь. — Давай, згода! Піць будзеш?

Джын пахмурна паглядзеў на яго і — нечакана пагадзіўся:

— Буду. Налівай… То што рабіць? — спытаў, калі замахнуў вялізны кілішак даражэзнага каньячыдлы.

— А-а!.. — хуценька падсунуў яму талерачку з закуссю Абібок. — Джын Юдын — зрабі мне дым! Зрабі мне так, каб мяне… сабакі не баяліся!

— Якія яшчэ… сабакі? — вырачыў на яго свае вялізныя вочы джын.

— Звычайныя… бляха, сабакі! Я ж калі на двор выходжу — мяне ўсе сабакі баяцца! Разбягаюцца! А мне — крыўдна! Я што, страшнейшы за тых сабак?! Ці брашу на іх як дурны?!

— Ну нá табе сабакі, — зноў заглыбіўшыся ў сваю звычную філасафічнасць ды смакотна разжоўваючы храстачку ад чырвонарыбіцы, прамовіў Юдын і плюнуў тры разы ў талерку з нейкім марынаваннем. — Усё, не баяцца.

— Праўда?..

— Праўда. Можаш пайсці, праверыць.

— Ну то і пайду!

Грысь так-сяк падняўся з канапы і, не забыўшы прыхапіць з сабою бляшаначку з заўсёдным півам, пацёгся ў двор. Праз які міг са двара пачуўся сабачы брэх, але не злосны і палахлівы, а мілотны й лагодны — амаль чалавечы.

— А-а, сабачушачкі мае чушачкі! — ужо данёсся праўдзівы чалавечы голас Абібока. — І вы мяне не кусі, і я вас не кусь!

Джын якраз наліваў сам сабе, калі дзверы расчыніліся і ў пакой вярнуўся задаволены Грысь:

— Малойца, джын! Бач, як умееш усё, ёпп трупацель! Толькі… нейкае дурное жаданне ў мяне атрымалася. Каб сабакі не баяліся… — лухцень нейкая!

— Як сказаў — так і зрабіў. Будзь здароў, Абібок! — узняў такі ж паўшчэзны, як і першы, кілішак каньяку Юдын.

— Я дык буду здаровы. Але… давай яшчэ адно, га?..

— Што адно?..

— Ну, жаданне яшчэ адно! Гэта, сабачачае, калі можна, спішам. Гаўно!

— Э, не! — нават забыўшы закусіць, катэгарычна заматляў галавою джын. — Ты сказаў — я зрабіў. Нельга болей! І без таго апошняе перайгралі.

— Ну давай і гэта так. Перайграем, значыць. На сур'ёзнае што…

А то!.. — сабакі!

— Не магу, — зноў наліваў сабе джын.

— А ты, Юдынчык, усё ж змажы! Хто цябе з бляшанкі гэтай на свет выпусціў?

— Ну, ты, — пацвердзіў факт Юдын, куляючы чарговы кілішак.

— А калі я, то ты мне лішнюю ласку і зрабі! Удзячнасць, як гаворыцца, лішняй не бывае.

— Ладна, дзядзьку, будзе табе ўдзячнасць, — джын усё болей касеў і таму, відаць, моцна не спрачаўся. — Давай… Гавары… зраблю табе фокус-покус…

— Які покус?! — відаць, не зусім зразумеў усяго жарту моманту Грысь. — Джын Юдын — зрабі мне дым! Хачу… каб музыкам быць, і на чым толькі можна граць!

Джын спачатку вырачыў вочы на гаспадара, потым, аднак, зноў нагнаў на сябе абыякавасці ды… прыўзняўшыся грузным азадкам над канапаю, гучна і смачна пёрнуў, ажно затрэсліся сцены.

— Усё. Грай давай! — гэтак жа абыякава апусціў азадак на канапу джын. — На чым хочаш…

І наш Абібок — напраўдзе зайграў. Усё, што трапляла ў ягоную руку — а ў той дзень геніяльнымі гральнымі інструмантамі для яго сталі толькі старэнькая разламаная гітара, шкляныя кілішкі, іржавая падкоўка на дзвярах ды водаправодны разводны ключ — а потым ужо імгенна агораў і сімфанічныя скрыпкі, барабаны, кларнеты, трамбоны, арганы — усё гэта спявала, гудзела, чылілікала ды бабубохала не раўнуючы як у віртуозніка-майстра ўсіх пераможна-сімванічных аркестраў.

А потым… Потым зноў было: чыкі-пстрыкі па падпароддзі, біццё кулаком у лоб, спрэчкі да чорных саплёў з упартым джынам, угаворы, пагрозы, падлік дакладна-праўдзівых жаданняў і тых, якія аніяк ліку падлягаць не маглі. І кіраваў, дзякуючы джынавай сіле, наш Грысь Абібок у міністэрыях, і лётаў да Месяца, і на фермерскім хутары разводзіў стравусаў-альбіносаў. Яшчэ быў вядомым пісьменнікам-дэтэктыўшчыкам, вынаходзіў камбайн для ўборкі будучай самасейнай бавоўны на палетках айчыны, грэў голае пуза сярод гімалаеўскае ясноты, і яшчэ з нечым голым меў рэпутацыю (дый канкрэтызацыю) самага лібідовага мужчынскага адоровы, і злізваў з твару зімою гарачы дождж, увесну — цёплую чакаляду, а летам — крупчасты снег. Плаваў у мёдзе, еў з дыяментавай місы, выпісваў трусы з Мадрыду і кальсоны з Венесуэлы, мачыўся ў залаціста-парцалянавы ўнітаз з дыстанцыйным кіраваннем…

І — усё было абы што, неяк не ў жылу, не тое й занадта рознага!

Урэшце, выцер узмакрэлы да чорнай анучы джын гарачы свой пот, сеў насупраць Грынюкі і далей працаваць на яго адмовіўся. Дакладней, не адмовіўся. А сказаў так:

— Выконваю апошняе тваё жаданне — і ўсё, у сраку мяне пацалуй!

— Дый ідзі ты! — слаба агрызнуўся таксама знясілены Грысь. Хвіліну падумаў. Звёў бровы на пераноссі й раптам махнуў рукою: — І праўда — правальвай! Пакінь толькі «Балтыку» мне, і каб піва ў ёй — не сканчалася…

— Не заканчваецца ж і так, – па ўсім было бачна, азадачыўся джын.

— Вось і няхай не заканчваецца! — злосна ашчэрыўся Абібок. — Надакучыла ўсё! Упацеў я, панімаеш?! З цудоўным іспалненнем жаданняў тваіх… А тут — піва! Якую гарэлку закусваць — яшчэ рота раскрываць… А піва, яго проста — глыг! глыг! глыг! І ўсё!!! Ясна?! Усё, правальвай!

І Грысь, як і на пачатку свайго дзіўнага знаёмства з джынам, зноў надоўга прыпаў да белаблакітнай бляшаначкі «Балтыкі №3», хоць піў гэтым разам ужо не так асалодна і заўзята.

А што джын? Як толькі Юдын пакінуў адзінокае жытло Абібока, на яго раптам наляцелі невядомыя людзі ў масках, якія, аднак, прад'явілі нейкія пасведчанні, а потым пацягнулі яго ў пастарунак. Дзе ўшчэнт адбілі яму пашчанкі. У якіх якраз і была ўся джынава сіла…

З тых часоў у нашай краіне болей не бывае ніякіх цудаў. Затое бляшаначнае піва «Балтыка №3» можна прыдбаць практычна ў кожнае краме.

Верасень, 2011 г.
м. Кобрынь

ВЕРШЫ

НА ВЕЖЫ

ВЕРШЫ РОЗНЫХ ГАДОЎ

Юрась ПАЦЮПА

* * *

Ты кляштар мой і вежа, і турма —
без веку я заточаны ў табе
штодня гадаць, у чым мая віна.
Мінае дзень. Другі. Гадзіна б'е.

Над лямпаю бяссоннаю маёй
жывых пялёсткаў сцелецца імжа,
сцяжыны ўсе пабраліся травой,
замкі ўгрампавала мне іржа.

А ты спяшайся краскі ў лузе рваць
і свет сукенкай жоўтаю дражніць
над прорваю дарожнага ірва,
пад прорваю нябёснаю у жы-

це. П'ю наша прагорклае віно!
За радасць ці за боль? А! Ўсё адно…

* * *

Ты рэчка мая, і таму не спыняйся ніколі,
вазьму цябе злёгку ў далоні, нібы ў берагі —
мне так даспадобы і ўпартыя словы твае
і сваволя,
і вецер сукенкі тваёй, што заблытаўся ў
хвалях тугіх.

Я стаў невідзімкай, глядзі, ўжо мяне
ахінае празрыстасць,
мне вечна цябе даганяць і не помніць сябе —
то белым аленем ляцець, то ваўком
босым рыскаць,
а мо' залатым акунём у віры твае падаць
глыбей і глыбей.

* * *

Ты сон. І дажджы за акном, як мана.
Засну, ты мяне прыхінеш непрытомнай
рукою.
Залева грыміць. А сон я гляджу давідна,
дый потым, напэўна, ужо не прачнуся
ніколі.

Усе закаханасці — крохі малыя з аднога
стала,
дзе вечнае свята, дзе п'юць за цябе
кавалеры,
дзе мудрыя словы сцякаюць, як мёд,
спакваля,
дзе слава твая шуміць праз вякі,
як залева.

Халодныя словы вясновага злога
дажджу —
яны не пра нас, дый славы тваёй
не памножаць…
Я проста ў абдымках ад слоты
цябе ашчаджу,
я вочы заплюшчу, каб верыць, што ты
засталася з' імною.

* * *

Я дагэтуль цябе не забыўся,
і за год мне не стала лягчэй,
бо тваіх завушніц лістападам,
бо зялёным, як вецер, паглядам,
запаволеным рухам плячэй
я дагэтуль усмак не напіўся.

Ты ідзі. Я цябе прычакаю.
Ці гуляй. Ці ў каханні згарай.
Мне не трэба ні ласка, ні літасць —
нібы цвік, ты мне ў сэрца забіта.
Вось ключы. Яны ў пекла і ў рай.
…Твае пальцы ў далоні трымаю.

* * *

Трывожна дыхае акно,
матыль спалоханы ўлятае,
гарбата стыне, і за мной,
як шклянка, ноч стаіць пустая.

Ці я прысніў? Ці так было?
Скакалі конікі ў далоні,
азёраў плавілася шкло,
і беглі белых хваляў коні,

што нават сёння мне чуваць
найменшы шолах гэнай ночы,
і з цішыні ў душу глядзяць
твае егіпецкія вочы.

* * *

Я лёс чытаў з тваіх таемных рунаў,
як быццам бы мелодыю цішы,
калі язык кранаў вільготных струнаў,
то рэха яе чулася ў душы.
Ці нам пятнаццаць? Ці крыху за сорак?
Вось цэлы проста перайшлі на «ты»,
і ты нарэшце забываеш сорам,
гарачыя вуглі глытаюць рты.
Ты быццам п'еш, закідаваеш галаў,
маім святлом пранятая наскрозь,
як толькі што народжаная, голая,
і ўлонне працяла зямная вось.
І целам зацалаваным, як хворая,
бярэш да дна, да самых горкіх слёз —
нам душы ўсіх жанок спяваюць хорам,
і час прапаў, кіруе светам лёс.

* * *

Каханая, як хораша згарэць
і ўжо зусім нікому не належаць!
Пялёсткамі зямлю ўсцілае смерць
і лічыць зоры на высокай вежы.

БУЛЬКАЕШ ПРА СВАБОДУ

Зміцер ВІШНЁЎ

* * *

выкідаю абрыдлую працу
знішчаю светлыя пачуцці
сёння на цягніку я з'язджаю на край свету!
туды дзе плёскаюцца бязлітасныя хвалі
мора
дзе дамы нагадваюць крыгі лёду
там я буду лавіць акулу
і буду як морж даваць нырца ў марозную
раніцу
з галавы — прэч!
з сэрца — прэч!
выкідаю мабільнік у сметніцу
сёння — какаінавы начны цягнік!
і мая ўлюбёная песня па рэйках!

* * *

мора нагадвае кісель, які астывае…
неба — слаёны пірог…
грукат хваляў аб замёрзлы бераг…
а паветра — вечаровы кактэйль…
п'еш яго марудна
п'еш сваёй прысутнасцю
усмоктваеш яго як нешта далікатнае
эксклюзіўнае, далікатэснае
смакуеш глыткамі
адчуваеш напоўніцу ўвесь гэты цуд

Вентспілс, 2012

* * *

разважаеш пра жыццё з набітым ротам
перагрызаеш мяса курыцы
чытаеш нудную латышскую кнігу
нібы ты з мора іншай планеты
занесены ветрам
цябе тут накшталт калонаў трываюць
чатыры сцяны літаратурнага дома
але ўжо немагчыма спяваць песні
хочацца бляваць смехам
але ён перамяжоўваецца рыпучым кашлем
ты адпіваеш горкага піва
адкідваеш нагой чорнага ката
і здаецца нешта блiснула
погляд плаўна кладзецца на карціну
на тую што пыліцца ў белым куце пакоя
там яскрава плёскаецца мора
чарнее якарнае навальнічнае неба
ну, вось ты нарэшце і дайшоў
да мора ў Вентспілсе

11 лютага 2012

* * *

ну, што ты, пузаты, расплакаўся?
не дапамогуць слёзы вярнуць маладосць
чорная старасць нібы гнілы яблык —
на даляглядзе
і вопратка хлопчыка выглядае на тваім целе
нібыта законсерваваны інвалід
бачыш, пагаліўся налыса —
хаваеш залысіны
гэты паркет ужо не пабачыць дарагая
мэбля
што ты хацеў, пузаты?
каб гэтая маладая ластаўка
упрыгожыла разбомбленае гняздо?
ёй жа яшчэ лётаць і лётаць
неба крэсліць каметамі
а ты хацеў, каб яна стала курыцай
спявала пад тваю замагільную дуду
не — пузаты — ты спазніўся з жыццём
той вагон даўно ў рамонтным ДЭПО

* * *

хвалі хвалі хвалі — грукаюць па небе
тралі-валі тралі-валі тралі-валі —
цёпла пад пледам
бралі бралі бралі куфаль з грогам
клалі клалі клалі муфту з залатым рогам

* * *

літаратурны дом, дзе жывуць паэты —
накшталт інтэрната
ты гатуеш мяса з бульбай
а Марэйна разбірае вершы
маладых латвійскіх пеўняў
мяса шапоча — я цябе ха-чу-у-у-у-у
бульба булькоча — з'еш мяне… з'еш
і тут жа на кухні малады певень
нешта начытвае
стараецца… выразна гучыць
яго таемны голас
мне згадваюцца жарты
мастака Жбанава…
«калі памру… не вязіце дахаты…
там на кухні катлеты будуць гатаваць»…
Паэзію прынеслі на кухню
ці засталася яна паэзіяй?
Мяса — трэба зрабіць катлеты

сядзіш — п'еш сухое французскае
запіваеш газаванай вадой —
чуеш як там хрупаюць бурбалкі

* * *

ступар падобны да штопара
ён выкарыстоўвае тваю галаву
замест віннага корка
не ідуць караваны радкоў у сшытак
нават нешта пакутлівае
прытулілася ў душы
магчыма кніжкі не тыя чытаеш
глядзіш забароненыя тэлевізійныя каналы
ці не тыя напоі і ежу ўжываеш
спортам не займаешся
не з тымі дзяўчатамі знаёмішся
можа пакрыўдзіў каго мімаходзь
паўз лес свайго пакручастага шляху
і стол за якім ты сядзіш
нагадвае паліраваную шыбеніцу
і пашпарт брыдкага колеру…
нібыта прабірка з атрутай

* * *

здаецца прыйшоў шторм…
і раптоўна звалілася на зямлю сонца
не — гэта Яна прабегла — прычым на
адлегласці
я заўважыў толькі агеньчык
у праграме Skype
чалавечак у якім аб'ядналіся
некалькі эмацыянальных дзяўчат
так і ўяўляю як Яна бяжыць
з вялікім чамаданам па Менску
прычым бяжыць з хуткасцю аўтамабіля
сёння ТУТ праз пяць хвілінаў ТАМ
праз пяць хвілінаў зноўку ТУТ
здаецца ўсе справы ляснулі
калі з'явіўся гэты сонечны шторм
так і адчуваю як захісталіся гмахі
і падазрона замуркалі каты
Яна! Яна! Яна! Пачакай
вецер за табой не паспявае!
здаецца ўсмешка аніколі не пакідае
гэтых шыротаў
становчыя катастрофы вам забяспечаныя

* * *

у крывых люстэрках бегаюць духі
колькі не адварочвай і не расколвай
аднекуль
выпаўзаюць іх бліскучыя шчупальцы
пішчыць фатэль эмоцыямі

* * *

працягні руку ў кірунку сваёй гарачай поўні
выпрастай усю неспатоленую энергію
няхай перагортваюцца старонкі кнігі
і ціха падае пух з вечаровага заспанага неба
пакладзі аліўкавую поўню ў скураную торбу
і працягвай рушыць па той нязведанай
сцяжынцы
крышталёвыя дрэвы — толькі афарбоўка
шляху
цягні з сабой не злосць —
талмуды суму і радасці
цягнік прагрукоча незразумелае:
«Піраміды»…
штосьці пстрыкне ўнутры —
магчыма напярэдадні
чакае… пір… мідзіі… памідоры… рапіры…
у скрайнім выпадку дастаткова
міфічнага чалавека з дрэдамі

Вентспілс, 2012

АПОВЕД

РЫЖЫ ПАЦУК

Літаратурныя творы ўкраінскага навукоўца, хіміка, педагога, аднаго з першых украінскіх авіятараў Пятра ФРАНКА (28.06.1890 — 1941) невядомыя беларускаму чытачу, за выключэннем, бадай, толькі асобных літаратуразнаўцаў. Ягоныя творы ніводнага разу не перакладаліся на беларускую мову, у адрозненне ад твораў яго славутага бацькі — Івана Франка.

Імя Пятра Франка ў шэрагу іншых імёнаў выдатных нацыянальных дзеячаў вярнулася з забыцця ў часы незалежнасці Украіны. Але з якога забыцця? На гэты конт яго пляменніца, вядомы ўкраінскі мовазнавец і грамадская дзяячка Зяновія Франко трапна заўважыла: «Пятро Франко, асоба далёка не аднамерная, сёння паступова выходзіць з таго, ніяк не людскога, забыцця, бо ў памяці львавянаў ён быў не проста сынам вялікага пісьменніка, але і гістарычнай асобаю, з імем якой увязваліся перыпетыі падзей 20-х і 30-х гадоў, потым уз'яднанне 1939 г. і, нарэшце, таемная расправа, з таго забыцця вымушанага, надзіва алагічнага пры афіцыйнай версіі яго пагібелі пад бамбёжкай. Ды і насамрэч досыць парадаксальна: чалавек загінуў ад фашысцкай бомбы, а яго імя нельга было згадваць нават у музеі яго бацькі, першым дырэктарам якога ён быў»…

Першы зборнік апавяданняў П. Франка «Дядько шкіпер», пераклад апавядання «Рудий щур» з якога прапаноўваю беларускаму чытачу, пазначаны літаратурнымі пошукамі пісьменніка. Творы гэтага зборніка прысвечаны марской тэматыцы, насычаны адпаведнай спецыфічнай лексікай і ў жанрава-тэматычным плане не з'яўляюцца тыповымі для заходнеўкраінскай літаратуры…

Юрась Кур'яновіч

Пятро ФРАНКО

Вялікая барка «Салавейка» Украінскага чарнаморскага гандлёвага флоту лёгка пераскоквала з хвалі на хвалю пад добрым ветрам. На бакборце некалькі маракоў праглядалі старыя ветразі.

— Вох! Не тое, што на «Магутным», — наракаў стары Бугшпрыт, — працы ніякай, як адбыў сваю варту, дык вылежвайся на якім хочаш баку.

— Хіба не ўсё адно? — зацікаўлена спытаўся малады юнга.

— Якое там усё адно! — ажно раз'юшыўся Бугшпрыт, востры нос якога стаўся прычынай гэтай мянушкі. — На «Магутным» станеш ля руля — задрамаць можаш: самі ветразі гоняць. А гэта старое пудзіла — толькі глядзі, што на дно пойдзе…

— Кажаце, дзядзьку, на дно… А што ж мы там будзем рабіць? — Хлопчык з такой шчырай заклапочанасцю задаў гэта пытанне, што ўсе разрагаталіся.

— А то ж, — падхапіў Сямён, — ты плаваць не ўмееш, пойдзеш на дно, як сякера.

— Так, сынку, — дадаў годам старэйшы матрос Дзядзенка, — калі карабель тоне ў буру, дык няма паратунку. Хоць у човен сядай, хоць адразу ў мора скокні, усё адно згінеш.

— Ды не, усё брахня, — сказаў стары касавокі Пракоп Дужы. — Я вам скажу, калі карабель мерыцца тануць, то ўсе пацукі вылазяць.

— Святы Госпадзі! — ускрыкнуў юнга. — Гэта ж калі яны ўсе павылазяць, то нас падчыстую з косткамі з'ядуць.

— Не ў час нагадаў, — прабурчаў Бугшпрыт, — я, ведаеце, сёння ажно дзесяць пацукоў бачыў.

— Ну, ты сказаў! Дык я іх цэлымі копамі ў сподзе карабля таўку, дый ніяк не вытаўку.

— Гэта ўжо нас так купцы ў Растове абдаравалі. Ці не з усёй прыстані пацукоў нам прыгналі, — прабурчаў Пракоп.

— Калі б пшаніцу туркам перадаць, то можа й пацукоў прагонім, — прамовіў Дзядзенка.

— А ці не можна іх вытруціць? — дадаў нясмела юнга.

Ягоная нясмеласць усё заахвочвала маракоў, асабліва гняўлівага Пракопа, насядаць на няшчаснага хлопца. Гэтак і цяпер Пракоп не вытрымаў, каб не пакпіць: «Ах ты, небарака, хіба ж ты не ведаеш, што калі пацукам атруты падсыпаць, дык яны яе ў пшаніцу пазаносяць!..». Стары гаварыў бы далей, але пачулася восем склянак, і марак з арлінага гнязда гукнуў:

— Свяцільні гарапь добра, дзядзьку шкіпер.

— Змяняй гняздо і бяры рулявое кола, — адазваўся густым басам шкіпер.

Сямён пабег да галоўнай мачты і пачаў лезці па драбінах уверх, а Пракоп павольна падаўся на чардак. Калі праходзіў паўз дзверы кухні, пачуўся лёгенькі дзын, быццам ад добра нацягнутай струны, потым цяжкі ўдар, нібыта хтосьці ўпаў на памост, пасля гнеўны выгук, а пад канец мяккі тупат, які маракі ў першую хвіліну не маглі б сабе патлумачыць, калі б ураз на памост не паліўся струмень святла і ў праёме не з'явілася худая і дробная постаць кухара. Кухар заўважыў групку маракоў і з незвычайным спакоем запытаў: «А які гэта пацук патрапіў у пастку?», але не скрануўся, каб дапамагчы мараку вылезці з-пад цяжкіх дзвярэй.

— А гэй, Пракоп, ці ты п'яны? — гукнуў шкіпер. — Чаму не ідзеш да руля?

Але Пракоп не адказваў. Маракі падышлі бліжэй і ўбачылі, як Пракоп торгаўся ў сетцы. Сталёвыя драты, з якіх пабудавалі пастку, трымалі моцна, і найдужэйшы з маракоў не мог іх разарваць. Да дзвярэй падышоў шкіпер і ўжо зноў хацеў крыкнуць на Пракопа, але кухар прамовіў супакойліва: «Вы не гневайцеся, дзядзьку шкіпер, Пракоп хаця і хоча, але не можа. Ён заматаўся ў пастцы на пацукоў, якую сам дапамагаў ставіць».

З-пад дзвярэй прагучаў голас Пракопа: «І ўбачыце, дзядзьку шкіпер, што я іх усіх вылаўлю». <...>

«Каб хутчэй у Адэсу, — уздыхалі маракі, — тады ўжо ўсім пацукам будзе амінь». Вецер, як на тое, не спяшаўся спаўняць жаданні, хоць і паліў шкіпер лампаду перад абразом св. Міколы. <...>

Поўня зазірнула ў ілюмінатар і разбудзіла шкіпера. Лёгкі ветрык роўна пхаў барку. Карабельны хранометр паказваў поўнач. Шкіпер выйшаў, каб падыхаць свежым паветрам. Ноч была ясная і цудоўная. Ветразі поўныя, хаця вецер не гайдаў карабель. Каля штурвала нерухома, нібыта каменная статуя, стаяў Пракоп. Агонь яго люлькі тлеў, быццам светлячок. За караблём працягнулася дарожка.

Дзядзьку здзівіла поўная цішыня. Звычайна дзяжурныя гутараць паміж сабою, калі-нікалі пачуецца рогат ды жарты, зайграе чароўная жалейка ці нават хтосьці завядзе песню або танцуе. А цяпер ціха, хоць мак сей. Што гэта такое? Дзядзька ціхенька зайшоў басанож на памост і, памятаючы пра здрадніцкія дзверы ў кухню, падаўся на бакборт блізу выратавальнай лодкі. У ясным ззянні месяца памост выглядаў таямніча, куды ні зірні — бачныя былі вечкі скрынак з-пад сухароў, падпёртыя з аднаго боку палкамі. Палкі, наколькі шкіпер мог угледзець, былі прывязаны дратамі да … Вочы шкіпера пабеглі ў напрамку дратоў, што металічна блішчэлі ажно да кармы, дзе з-за борта выглядалі галовы маракоў, якія трымалі драты ў руках, як вуды. Каля кожнага тырчала дзяржальна. Шкіпер заўважыў, што каля кожнага дзяржальна звісаў важкі пучок цвікоў. Пад кожным вечкам ляжалі надзвычай прываблівыя рэчы: кавалкі хлеба, шматкі сала і нават каштоўны цукар. Няцяжка было здагадацца, што гэта былі пасткі. Скрозь прыадчыненыя дзверы блішчэлі вочы кухара. Ураз прыкмеціў шкіпер на памосце велічэзнага рыжага пацука. У людскім разуменні ён паводзіўся дужа бессаромна: хадзіў зусім спакойна між прынадамі, чухаў лапкаю за каркам, ставаў на заднія лапкі і нюхаў ва ўсе бакі. Здавалася, ён кпіць з сваіх лютых ворагаў і тых усіх няздарных людскіх хітрыкаў. Раптам пацук, мабыць, захацеў зрабіць прыемнае людзям ды пачаў забягаць пад пасткі. Драты пачалі дрыжаць, але пакуль ніхто не адважваўся пацягнуць, бо рухі пацука былі надта хуткія і нечаканыя. Ды вось пацук амаль што спыніўся пад найвышэйшай пасткай. Шкіпер адчуваў, што цяпер вырашыцца. У паветры завісла скрайняе напружанне. Яшчэ секунда, і… дзверы кухні адчыніліся, і ў паветры свіснуў пучок цвікоў. Аднак кухар не разлічыў добра адлегласць. Не дастаў да пацука. Усе пасткі самі сабой зачыніліся, і ў адзін момант усе маракі стаялі ўжо каля кухара ды лаялі яго апошнімі словамі.

— І чаго ты з сваімі цвікамі як Піліп з канапель вырваўся?

— Хіба ж гэта твая пастка была? — дапытваўся ўладальнік пасткі.

— Эх, не вытрываў, — з вялікай пагардай сплюнуў скрозь зубы Бугшпрыт.

Прыгнечаны кухар знік за дзвярыма, і памост паволі супакоіўся.

На другі дзень прыемны пах даносіўся з прыстанку музы кулінарнай справы.

— А я вам кажу, — азваўся Сямён пасля рэкагнасцыроўкі вакол кухні, — што гэта кухар хоча выправіць учарашнюю няўдачу і напёк нам мядовікаў.

Гэта пацвердзіў нос Бугшпрыта, і ніхто больш не сумняваўся. Але абед прыйшоў і мінуў, а мядовікаў не было, вячэра прыйшла і мінула, а мядовікаў — ні знаку. Нос Бугшпрыта выцягнуўся яшчэ даўжэй, наколькі гэта было мажліва. Пасля васьмі склянак змена заўважыла на памосце малыя галачкі, рассыпаныя дзе толькі можна. Гэта былі крошкі мядовікаў. Калі маракі выказвалі сваё абурэнне, адчыніліся дзверы, і кухар прамовіў:

— Пацукі вельмі любяць мядовікі. Гэтыя шматочкі атручаныя. Каштаваць не раю. — І знік у сваім свяцілішчы.

І паляванне ішло сваім цягам з яшчэ большым запалам. Уся палуба была пакрыта драпінамі ды плямамі. Усе пасткі працавалі механічна. Загінулі ўсе пацукі — толькі рыжага пацука не ўдавалася злавіць.

Забабонны Пракоп пачаў нават хрысціцца, убачыўшы рыжага пацука: «Каб ён толькі на нас ніякай бяды не навёў!». Але якой бяды — пра гэта не хацеў казаць.

Шкіпер зразумеў, што далей так працягвацца не можа. Склікаў усю каманду і сказаў:

— Я ведаю, што вы не дужа вялікія шкоднікі, але ўсё-такі палуба мае зашмат дзірак. Пэўна, што ў гэтым вінаваты пацук. Хто яго заб'е, атрымае рубель і тры дні берагавых у Адэсе. Дык вось ідзіце і лавіце, а насамперш не разбурайце «Салавейку».

З той хвіліны каманда ператварылася ў гончых сабак. Пра сон не было і гаворкі. Усе палявалі. Пасткі давялі да незвычайнай дасканаласці. Але пацук не трапляўся. Урэшце людзі вырашылі, што пацук больш кемлівы за іх усіх, але ўсё-ткі імкнуліся як-небудзь перахітрыць пацука.

Тры дні дзьмуў моцны вецер, карабель гойдала і кідала, вялікія пенныя хвалі залівалі памост, пасткі давялося схаваць. Трэба было скручваць і настаўляць ветразі, працы хапала на ўсе рукі, і каманда забылася пра пацука. Пацук больш не паказваўся. Можа, змыла яго якой хваляй у мора? Паказалася Адэса. Шкіпер стаяў на капітанскім мосціку. З прыстані выплыў маленькі параходзік і ўзяў «Салавейку» на буксір. Нібыта люлька, пыхкала машына параходзіка, і бераг хутка набліжаўся. Згарнулі ўсе ветразі. Да каменнага мола заставалася яшчэ некалькі сажняў. Раптам з кухні пачуўся страшны крык. Дзверы саскочылі з завесаў, і на памосце з'явіўся кухар са сваім страшным «скарпіёнам» у руках. Перад ім бег велічэзны рыжы пацук.

Усе пакінулі свае месцы. Хто што меў, хапаў у рукі і бег біць ненавіснага пацука. Пацук умомант узлез на мачту і пабег па першай рэі. За ім кінуліся ўсе: ратунку пацуку не было. Там мусіў загінуць. Наперадзе быў кухар. Толькі Пракоп не ўдзельнічаў у паляванні: стаяў з канатам у руках і паглядаў угору. Шкіпер дарэмна свістаў і крычаў магутным басам. Ніхто яго не слухаў. Бываюць такія хвіліны, што загады проста не даходзяць да слыху. Натоўп на набярэжнай таксама зацікавіўся незвычайным відовішчам: уся каманда бегла за адным пацуком, які стаў сабе на самым канцы рэі на заднія лапкі і глядзеў адным вокам, ці далёка яшчэ яго праследнікі. Другім вокам меў цалкам штосьці іншае на думцы.

— Бі яго! Бі! — крычалі маракі, што стаялі ззаду кухара.

— Бі яго! — крычалі маракі на беразе. Параходзік выдаў працяглы свіст. Яго задача была выканана: барка прыстала да берага.

Кухара трошкі падвяла нага, але ўсё адно прычыніў шкоду страшэнны ўдар. Не трапіў па пацуку, але цэлы пучок цвікоў пацэліў Пракопу, які цвёрда выконваў свой абавязак, акурат у плечы. Адначасна закрычаў увесь «Салавейка», крычала ўся набярэжная, а Пракоп роў.

Пацук спакойна плыў да берага.

Пераклаў з украінскай
Юрась Кур'яновіч

Пятро Франко з жонкай Вольгай і дачкой Верай

ДАКУМЕНТЫ

«ЛІЧЫЦЬ ПАЖАДАНЫМ...»

(ЯК ПАЎСТАЎ АРГКАМІТЭТ САЮЗА САВЕЦКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ БССР)

Анатоль СІДАРЭВІЧ

80 год таму, 23 красавіка 1932 года, была прынятая пастанова Цэнтральнага Камітэта Усесаюзнай камуністычнай партыі (бальшавікоў) «Аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый». Праз 34 дні пастанову «Аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый БССР» прыняў Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі (бальшавікоў) Беларусі.

АБ ПЕРАБУДОВЕ ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІХ АРГАНІЗАЦЫЙ БССР

Пастанова ЦК КП(б)Б

1. ЦК КП(б)Б адзначае своечасовасьць і вялізарнае палітычнае значэньне пастановы ЦК УсеКП(б) ад 23 красавіка г. г. аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый, якая будзе садзейнічаць яшчэ большаму аб'яднаньню шырокіх колаў савецкіх пісьменьнікаў і мастакоў вакол камуністычнай партыі, яшчэ большай мабілізацыі на актыўны ўдзел у пабудове бясклясавага сацыялістычнага грамадзтва, на стварэньне літаратурна-мастацкіх твораў, вартых нашай вялікай эпохі.

2. ЦК канстатуе, што пралетарскія літаратурна-мастацкія арганізацыі, у тым ліку і БелАПП, якія на пэўным этапе, калі ў літаратуры быў яшчэ значны ўплыў чужых элемэнтаў, што асабліва ажывіліся ў першыя гады НЭП'у, а кадры пралетарскай літаратуры былі яшчэ слабыя, адыгралі станоўчую ролю ў сэнсе ўмацаваньня пазыцый пралетарскіх пісьменьнікаў. „У сучасны момант, калі пасьпелі ўжо вырасьці кадры пралетарскай літаратуры і мастацтва, выявіліся новыя пісьменьнікі, мастакі з заводаў, фабрык, калгасаў, рамкі існуючых пралетарскіх літаратурна-мастацкіх арганізацый (ВОАПП, РАПП, РАПМ і інш.) становяцца ўжо вузкімі і тармозяць сур'ёзны размах мастацкай творчасьці".

ЦК КП(б)Б пастанаўляе:

1. Ліквідаваць Беларускую Асацыяцыю Пралетарскіх Пісьменьнікаў (БелАПП).

2. Правесьці арганізацыю Саюзу Савецкіх Пісьменьнікаў БССР, які павінен аб'яднаць усіх пісьменьнікаў, што стаяць на пляцформе савецкай улады і імкнуцца ўдзельнічаць ў сацыялістычным будаўніцтве.

Усе пісьменьніцкія арганізацыі падначаліць аргкамітэту. Перадаць у распараджэньне аргкамітэту літаратурныя часопісі.

Культпропу ЦК забясьпечыць шырокую прапрацоўку пастаноў ЦК УсеКП(б) і ЦК КП(б)Б аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый, дамогшыся максымальнай мабілізацыі ўсяго фронту літаратуры і мастацтва на вырашэньне задач сацыялістычнага будаўніцтва.

27 мая 1932 году. **ЦК КП(б)Б**

Пастанова Сакратарыяту Беларускай Асацыяцыі Пралетарскіх Пісьменьнікаў

Беларуская Асацыяцыя Пралетарскіх Пісьменьнікаў, якая ўзьнікла пад кіраўніцтвам КП(б)Б у той час, калі ў літаратуры Савецкай Беларусі быў яшчэ значны ўплыў варожых элемэнтаў, змагаючыся за генэральную лінію партыі ў літаратуры, здолела выявіць і выхаваць рад пралетарскіх паэтаў і пісьменьнікаў, стаўшы ідэйна-вядучай арганізацыяй савецкай літаратуры БССР.

На даным этапе рамкі БелАПП сталі вузкімі і перашкаджаюць разьвіцьцю савецкай літаратуры. Замест мабілізацыі ўсіх савецкіх пісьменьнікаў вакол задач сацыялістычнага будаўніцтва, Беларуская Асацыяцыя Пралетарскіх Пісьменьнікаў, ня здолеўшы правесьці карэнную перабудову сваёй работы ў адпаведнасьці з апошнімі дырэктывамі партыі, была адарвана ад значных груп пісьменьнікаў, якія спачуваюць сацыялістычнаму будаўніцтву, культывавала гуртковую замкнутасьць і абасобленасьць, мела элемэнты групоўшчыны ў арганізацыі, што ў выніку аддаляла яе ад палітычных задач сучаснасьці.

Гістарычныя пастановы ЦК УсеКП(б) і ЦК КП(б)Б аб перабудове літаратурна - мастацкіх арганізацый, ліквідуючы асацыяцыю пралетарскіх пісьменьнікаў з мэтай аб'яднаньня ўсіх пісьменьнікаў, якія падтрымліваюць пляцформу савецкай улады і імкнуцца прымаць удзел у сацыялістычным будаўніцтве, у адзіны саюз савецкіх пісьменьнікаў, маюць глыбока палітычнае значэньне для росквіту савецкай літаратуры і зьяўляюцца вялікім пачаткам новага этапу ў змаганьні за Магнітабуды ў літаратуры.

Творчы ўздым і энтузіязм, якімі спатканы гэтыя гістарычныя пастановы шырокімі коламі савецкіх пісьменьнікаў БССР, сьведчаць аб неабходнасьці імена такой карэннай рэарганізацыі літаратурна - мастацкага фронту.

На падставе гэтага сакратарыят БелАПП абвяшчае Беларускую Асацыяцыю Пралетарскіх Пісьменьнікаў **ліквідаванай**. Часопіс «Маладняк», сродкі і маемасьць асацыяцыі сакратарыят БелАПП перадае аргкамітэту Саюзу Савецкіх Пісьменьнікаў БССР.

Літаратурныя гурткі на фабрыках і заводах, арганізаваныя БелАПП, працягваюць сваю работу пад кіраўніцтвам аргкамітэту.

САКРАТАРЫЯТ БелАПП:
М. Лынькоў, П. Галавач, Андрэй Александровіч, Р. Мурашка, К. Дунец, Ілары Барашка, Л. Бэндэ, Я. Лімановускі, Іткін, Гараўскі, Швэйдэль.

1 чэрвеня, 1932 г.

Два падыходы

Калі пастанова ЦК УсеКП(б) аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый з'явілася ў друку, людзі, якія стаміліся ад хамскіх паводзін асобных «пралетарскіх» пісьменнікаў і вульгарнай «пралетарскай» крытыкі, уздыхнулі з палёгкай, бо ім у вочы кінуўся перадусім першы пункт тае пастановы: ліквідаваць асацыяцыю пралетарскіх пісьменнікаў. Некаторыя нават падумалі, што вяртаецца палітыка бальшавіцкай партыі ў галіне літаратуры і мастацтва перыяду новай эканамічнай палітыкі (1921–1928).

Пісьменнікі добра памяталі пастанову ЦК ад 18 чэрвеня 1925 года «Аб палітыцы партыі ў галіне мастацкай літаратуры», якую рэдагавалі Анатоль Луначарскі і Мікалай Бухарын. У тым дакуменце гаварылася, што партыя не можа дапусціць манаполію на літаратурна-выдавецкую дзейнасць якой-небудзь групы ці літаратурнай арганізацыі. У Беларусі гэта дало магчымасць заснаваць — побач з «Маладняком» — іншыя літаратурна-мастацкія згуртаванні: «Полымя», «Узвышша», кароткачасовыя Беларускую літаратурна-мастацкую камуну і «Пробліск».

Пастанова 1925-га прадпісвала партыйным інстанцыям і пісьменнікам тактоўнае і беражлівае стаўленне да гэтак званых папутнікаў, а крытыцы — тактоўнасць і цярпімасць у дачыненні да ўсіх літаратурных праслоек, «якія могуць пайсці з пралетарыятам». Асабліва падкрэслівалася, што марксісцкая літаратурная крытыка павінна пазбавіцца тону «літаратурнай каманды», а таксама паўпісьменнай і самазадаволенай камуністычнай фанабэрыі.

Пастанова была неблагая, але яна не адпавядала намерам сталінскай фракцыі ў партыі. У культ узводзілася славутая бальшавіцкая непрымірымасць, загучаў тэзіс пра абвастрэнне класавай барацьбы па меры набліжэння да сацыялізму. Пазбаўляючыся апазіцыі ў самой партыі, Сталін і яго хаўруснікі ўзмацнялі наступ на іншадумства ў грамадстве і ў літаратуры. Першым іх крокам было стварэнне ў 1928 г. Усесаюзнага аб'яднання асацыяцыяў пралетарскіх пісьменнікаў (УААПП). Але раней былі створаны асацыяцыі ў саюзных рэспубліках. У БССР гэта Беларуская асацыяцыя пралетарскіх пісьменнікаў (БелАПП), якая паўстала на базе «Маладняка». І ўсё ж Сталіну спатрэбілася яшчэ амаль чатыры гады, каб уласнаручна адрэдагаваць новую пастанову, значна карацейшую за пастанову 1925 г.

«Трэба правучыць гэтую публіку...»

Некаторыя гісторыкі лічаць, што цяжкія часы для беларускай літаратуры насталі ў 1930-м, але вось я гартаю свае выпіскі з газет 1929-га і бачу, што нападкам у «Звяздзе» былі паддадзены Вацлаў Ластоўскі, Уладзімір Дубоўка, Язэп Пушча, Алесь Дудар, Валеры Маракоў, Тодар Кляшторны (гэтых чатырох крытыкаваў сакратар ЦК КП(б)Б Барыс Стасевіч, якога не задавальняла апалітычная лірыка). Нейкі Д. Мірончык «паласкаў» імёны Уладзіміра Дубоўкі і Алеся Дудара. Сакратару звяздоўскай партячэйкі Янку Чалядзінскаму не падабаўся часопіс «Полымя». Не быў абыдзены ўвагай і Міхась Зарэцкі. Яму дасталося за «праваўхілісцкую хлусьню» ў «Падарожжы на новую зямлю». Перш з нагоды выхаду гэтае кніжкі была надрукавана рэзалюцыя агульнага сходу камсамольскай ячэйкі імя Беларускай ваеннай акругі на Мар'інскім балотным масіве, а потым з'явіўся водгук «Сьпявак кулацкага суму», падпісаны нейкім Л. Якаўлевым. Сапраўдны пераслед быў учынены камуністу Зміцеру Жылуновічу. Калі за яго ў ліку іншых заступіўся беспартыйны Максім Гарэцкі, дасталося і Гарэцкаму. Пад агонь трапіў Антон Адамовіч. А праз два дні з'явіўся артыкул «супроць буржуазнай ідэалёгіі ва «Узвышшы»».

Гэта паверхоўны агляд публікацыяў толькі ў «Звяздзе». А можна ж паказаць доўгі шэраг публікацыяў у іншых выданнях. Напрыклад, газета «Рабочий», называючы ў ліку іншых выдатных людзей Язэпа Лёсіка і Вацлава Ластоўскага, 29 верасня 1929 г. вынесла вердыкт: «Советской Белоруссии они пока принесли только вред».

Тое, што тварылася ў 1929-м, было падрыхтоўкай сапраўднага пагрому маладой беларускай літаратуры, учыненага ў 1930-м. За краты трапілі, паводле маіх падлікаў не менш як 22 паэты, празаікі і літаратуразнаўцы, у тым ліку Антон Адамовіч, Адам Бабарэка, Максім Гарэцкі, Уладзімір Дубоўка, Язэп Дыла, Уладзімір Жылка, Вацлаў Ластоўскі, Язэп Лёсік, Язэп Пушча, Уладзіслаў Чаржынскі.

Арышты Язэпа Лёсіка, Сцяпана Некрашэвіча, Максіма Гарэцкага, самагубства Усевалада Ігнатоўскага прывялі да таго, што школы засталіся без навучальных дапаможнікаў па беларускай мове, гісторыі Беларусі і беларускай літаратуры. У сакавіку 1932 г. пра гэта на пленуме ЦК КП(б)Б гаварыў старшыня праўлення Дзяржаўнага выдавецтва Беларусі Алесь Некрашэвіч.

На тым жа пленуме народны камісар асветы БССР Антон Платун канстатаваў: «У пэрыяд пасьля разгрому нац. дэмакратызму... прыкладна паўтары гады амаль ня мелі рукапісаў мастацкай літаратуры, займаліся амаль выключна перакладаньнем».

Антон Платун памыляўся: у 1930-м разгром так званага нацыянал-дэмакратызму не скончыўся. У 1930-м ён толькі пачаўся.

Распачынаючы ў 1930 годзе масавы тэрор, Сталін і яго людзі ў БССР кіраваліся запаветам Леніна: "Надо... проучить эту публику так, чтобы на несколько десятков лет ни о каком сопротивлении они не смели и думать».

Пасля масавых арыштаў і высылак 1930-га і пачатку 1931-га гг. ужо справай тэхнікі было знішчэнне «Узвышша». Дарма Кандрат Крапіва дакладваў пра тое, што ««Узвышша» на новым шляху», дарма Пятро Глебка адхрышчваўся ад Адама Бабарэкі, назваўшы яго творчасць нацдэмаўшчынай, замаскаванай марксісцкай фразай, дарма на старонкі слаўнага часопіса «Узвышша» пусцілі Лукаша Бэндэ — усё адно на апошніх старонках апошняга нумара часопіса Змітрок Бядуля, Пятро Глебка, Сяргей Дарожны, Лукаш Калюга, Тодар Кляшторны, Кандрат Крапіва, Максім Лужанін, Андрэй Мрый і Кузьма Чорны мусілі апублікаваць уласную пастанову аб роспуску літаратурна-мастацкага аб'яднання «Узвышша» і паведаміць, што ў сувязі з гэтым часопіс у 1932 годзе выдавацца не будзе.

На змену ідэі пралетарскай літаратуры — ідэя літаратуры савецкай

Ствараючы асацыяцыі пралетарскіх пісьменнікаў у рэспубліках і УААПП, сталіністы праводзілі свайго роду эксперымент. Праз тры гады яны маглі пераканацца: многія таленавітыя літаратары праігнаравалі гэтыя згуртаванні.

Ідэолагі руху пралетарскіх пісьменнікаў, прымітыўна разумеючы марксізм, спадзяваліся, што ўмацаванню пазіцыяў пралетарскай літаратуры дапаможа прызыў у яе рабочых-ударнікаў. Гартаючы зборнічкі «Ударнікі» (1931, 1932 і 1934 гг.), сярод аўтараў іх я знайшоў хіба тры імені, якія пра нешта ды гавораць: Міколы Бацюшкова, пра лёс якога мы нічога не ведаем, расстралянага ў 1937-м Васіля Леанідава ды Міхася Калачынскага, які ў 1934-м апублікаваў свой верш «пад маркай» калгасніка. Ды яшчэ імя журналіста Сцяпана Нортмана. Зрэшты, ужо цытаваны наркам А. Платун вымушаны быў прызнаць на пленуме ЦК КП(б)Б, што ў БССР «заклік рабочых-ударнікаў у літаратуру прайшоў не зусім арганізавана».

Не даў плёну і прызыў у літаратуру чырвонаармейцаў-ударнікаў. Беларускае літаратурнае аб'яднанне Чырвонай Арміі і

Флоту (БелЛАЧАФ) не апраўдала ўскладзеных на яго спадзяванняў. Сярод аўтараў зборніка «БелЛАЧАФ» (1931) мы сустракаем тры невядомыя імені: А. Шчарбакова, С. Богуша і дэмабілізаванага байца Івана (Янкі) Гуцава, з якім сустрэнемся таксама ў зборніку «Ударнікі» за 1934 г. Астатнія імёны нам вядомыя добра: Міхась Чарот, Пятрусь Броўка, Платон Галавач ды іншыя. Бадай, тое ж можна сказаць і пра зборнік габрэйскай секцыі БелЛАЧАФ «Ройтэ армэй» (1932), у якім свае творы змясцілі Ізі Харык, Зэлік Аксельрод, Лейб Талалай, Элье Каган, Мойшэ Кульбак ды іншыя вядомыя літаратары.

Аб'яднанне ж пралетарска-сялянскіх пісьменнікаў (БАПКП; было і такое) і наогул не цягнула нікога за вушы ў літаратуру. Часопіс «Беларусь калгасная» (1932) пад рэдакцыяй Рыгора Мурашкі рабілі як сапраўды літаратурна-мастацкае выданне.

Акрамя прызыву ў літаратуру рабочых-ударнікаў і чырвонаармейцаў-ударнікаў, умацаваць пазіцыі пралетарскай літаратуры спадзяваліся ўвядзеннем работніцкай цэнзуры. Вось як гэтую ідэю агучваў А. Платун: «На Украіне кніжка пісьменьніка не будзе мець ходу, калі гэтая кніжка не ўхвалена праф[саюзнымі] арг[аніза]цыямі». І тут жа наркам прызнаваўся: «У нас, на вялікі жаль, прафарганізацыі слаба займаюцца гэтай справай».

Недзе ў другой палавіне 1931 г. кіраўніцтва УсеКП(б) прыйшло да высновы, што стварыць чыста пралетарскую літаратуру немагчыма. Замест лозунгу «Даеш пралетарскую літаратуру!» у парадак дня было пастаўлена пытанне аб стварэнні савецкай літаратуры — сацыялістычнай паводле зместу і нацыянальнай паводле формы. Гэтую ідэю парторганы прадыктавалі «Узвышшу», калі яго змусілі прыняць пастанову аб самароспуску. Вось як ідэя гучала ў канцы 1931-га: «Лічыць пажаданым утварэньне ў БССР літаратурнай арганізацыі тыпу саюзу савецкіх пісьменнікаў, якая б па магчымасці ахапіла ўсіх попутнікаў БССР і, забяспечаная належным партыйным кіраўніцтвам, змагла б шырока разгарнуць працу па перавыхаванню попутнікаў з мэтай набліжэння іх да пралетарскай літаратуры».

Канчатковая ідэю Саюза савецкіх пісьменнікаў (ССП) сфармулюе Сталін у пастанове ЦК УсеКП(б) ад 23 красавіка 1932 г.

Сутнасць задумы

Задума была простая: «аб'яднаць усіх пісьменнікаў, якія падтрымліваюць платформу Савецкай улады і імкнуцца ўдзельнічаць у сацыялістычным будаўніцтве, у адзіны саюз савецкіх пісьменнікаў з камуністычнай фракцыяй у ім».

Гэта толькі напісана так: платформа савецкай улады, камуністычная фракцыя. Усе даўно ўжо ведалі, што савецкая ўлада — гэта ўлада партыі, а партыя — гэта яе ЦК, і нават не сам ЦК, а сакратарыят на чале са Сталіным. Усе даўно ўжо ведалі, што платформа савецкай улады — гэта платформа УсеКП(б), а платформа УсеКП(б) — гэта платформа сакратарыята.

Пісьменнікі-попутнікі (беспартыйныя, лаяльныя і не зусім лаяльныя) павінны ўступіць у новую пісьменніцкую арганізацыю і безумоўна прыняць уладу партыі над сабою. Хто адважыцца сказаць, што ён супраць савецкай улады і не падтрымлівае яе платформу? Масавы тэрор 1930-га паказаў, што ў бальшавікоў ёсць людзі, здольныя вязаць, страляць і сячы сваіх братоў па класу і па крыві.

Цяпер не пісьменнікі будуць выбіраць сабе арганізацыю, а партыйнае кіраўніцтва арганізацыі будзе выбіраць пісьменнікаў у сябры ССП. Не рабочыя ў асобе прафсаюзных босаў будуць ацэньваць вартасць твораў, а самі пісьменнікі пад кіраўніцтвам партыйнай фракцыі стануць памочнікамі Галоўліта (цэнзуры) і палітрэдактараў у выдавецтвах.

За падтрымку бальшавіцкай партыі і за жаданне ўдзельнічаць у так званым сацыялістычным будаўніцтве пісьменнікам прадугледжаны бонусы, а за непадтрымку, за нежаданне... 1930 г. паказаў, што чакае нязгодных.

НЭПу не будзе

Практычныя захады дзеля ажыццяўлення задумы парторганы пачалі задоўга да публікацыі пастановы ЦК УсеКП(б). Хоць фармальна літаратурнае згуртаванне «Полымя» не было распушчана, ад пачатку 1932 года быў спынены выпуск аднайменнага часопіса. Засталіся белапаўскі «Маладняк» і «Беларусь калгасная». Затое для больш аператыўнага ўмяшання ў літаратурны працэс і кіравання ім з канца лютага пачала выходзіць газета «Літаратура і мастацтва», у рэдкалегіі якой панавалі «пралетарскія» пісьменнікі.

Пастанову ЦК УсеКП(б) аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый належала падтрымаць адпаведнымі пастановамі Цэнтральных Камітэтаў кампартый у нацыянальных рэспубліках і, натуральна, ухвальнымі артыкуламі ў газетах. Аднак у БССР нешта марудзілі. Артыкул Міхася Лынькова, Платона Галавача і Хацкеля Дунца «На новым этапе» з'явіўся ў «Звяздзе» толькі 26 траўня 1932 г. — назаўтра пасля публікацыі ў «ЛіМе» складу арганізацыйнага камітэта Саюза савецкіх пісьменнікаў РСФСР. Праўда, значна раней, 9 траўня, у Доме пісьменніка адбыўся сход, «прысвечаны абгаварэньню гістарычнай пастановы ЦК УсеКП(б) пра перабудову літаратурна-мастацкіх арганізацый». З дакладам, як паведамляе ў № 5 часопіс «Беларусь калгасная», выступіў Міхась Лынькоў. Ён развеяў мары некаторых пісьменнікаў пра новы нэп у галіне літаратуры: «Трэба рашуча ўдарыць, — зазначыў т. Лынькоў, — па шкодных думках і настроях, якія расцэньваюць пастанову ЦК УсеКП(б) як удар па пралетарскай літаратуры».

У тым, што ўдару не будзе, мог пераканацца кожны, хто прачытаў «ЛіМ» за 25 траўня. Сярод 25 сябраў аргкамітэта Саюза савецкіх пісьменнікаў РСФСР можна сустрэць прозвішчы мала каму вядомых Беразоўскага, Жыгі, Замойскага, Чумандрына, затое няма Міхаіла Булгакава, Барыса Пастарнака, Барыса Пільняка, Андрэя Платонава і Міхаіла Шолахава ды іншых майстроў слова. Не было і «савецкага графа» Аляксея Талстога. Ганаровым старшынёй аргкамітэта абвясцілі Максіма Горкага, фактычным жа кіраўніком стаў рэдактар «Известий» Іван Гронскі.

Першае пасяджэньне аргкамітэту БССП

1 чэрвеня адбылося першае пасяджэньне аргкамітэту Беларускага Саюзу Савецкіх Пісьменьнікаў, створанага літаратурнымі арганізацыямі БССР у сувязі з пастановай ЦК УсеКП(б) і ЦК КП(б)Б аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый.

На пасяджэньні выраšан рад арганізацыйных пытаньняў.

Прэзыдыум аргкамітэту выбран у складзе т. т.: Клімковіча (старшыня), М. Лынькова (адказны сакратар), К. Чорнага, А. Александровіча і Х. Дунца. Кандыдаты—т. т. Гараўскі і Швэйдэль.

Дэлегацыя аргкамітэту Ўсесаюзнага Саюзу Савецкіх Пісьменьнікаў вылучана ў складзе т. т. М. Лынькова, К. Чорнага, А. Александровіча і І. Харыка.

Створаны камісіі: па друку — у складзе т. т. М. Лынькова, Я. Ліманоўскага і І. Харыка; па масавай рабоце — у складзе т. т. П. Галавача, П. Швэйдэля, А. Александровіча, Крапівы і Юдэльсона; па сацыяльна-бытавых пытаньнях—у складзе т. т. І. Гурскага, Іл. Барашкі, Л. Бэндэ, К. Чорнага, Кульбака і Нёманскага.

Пастаноўлена, што пытаньнямі ўкамплектаваньня апарату і сродкамі павінен заняцца прэзыдыум

Даручана камісіі масавай работы ў самы кароткі тэрмін прадставіць у прэзыдыум плян папулярызацыі і растлумачэньня апошніх пастаноў ЦК УсеКП(б) і ЦК КП(б)Б аб перабудове літаратурна - мастацкіх арганізацый на пэрыфэрыі, у філіялах БелАПП, ЛАЧАФ і БАПКП і літаратурных гуртках. Аргсакратаром арганізацыйнага камітэту выбран Іл. Барашка.

Без нашаніўцаў, або Як выбіралі аргкамітэт ССП БССР

Як паведаміў 25 траўня 1932 г. «ЛіМ», арганізацыйны камітэт для падрыхтоўкі пісьменніцкага з'езда ды кіраўніцтва (фармальна распушчанымі) літаратурнымі арганізацыямі выраšылі стварыць літаратурныя арганізацыі Расіі (РАПП, ЛАЧАФ ды інш.). Пад паведамленнем стаяць і подпісы ўпаўнаважаных пісьменнікаў. Такое ўражанне, што расійскія літаратары самі да гэтага дадумаліся, бо ў пастанове ЦК УсеКП(б) аргкамітэт не згадваецца. Затое ў пастанове ЦК КП(б)Б аб перабудове літаратурна-мастацкіх арганізацый напісана: «Усе пісьменніцкія арганізацыі падначаліць аргкамітэту. Перадаць у распараджэньне аргкамітэту літаратурныя часопісы».

Прынятая 27 траўня 1932 г. пастанова ЦК КП(б)Б была апублікавана ў «Звяздзе». Калі пастанову ЦК УсеКП(б) прымала палітбюро, дык пастанову ЦК КП(б)Б прыняло нават не бюро Цэнтральнага Камітэта, а сакратарыят, бо палітыка было тэхнічнае і не патрабавала шырэйшага абмеркавання.

Пастанову ЦК КП(б)Б апублікавалі 4 чэрвеня, а на тры дні раней, 1 чэрвеня, БелАПП прыняла пастанову аб яе самаліквідацыі. Тады ж, 1 чэрвеня, адбылося і пасяджэнне арганізацыйнага камітэта Беларускага саюза савецкіх пісьменнікаў (так першачаткова думалі яго назваць).

Калі быў і кім створаны аргкамітэт? З паведамлення ў 5-й кніжцы «Беларусі калгаснай» вынікае, што выбралі яго самі пісьменнікі на сваім сходзе. Пад паведамленнем пра гэта стаяць прозвішчы прадстаўнікоў БелАППа, БелЛАЧАФ і БелАПСП (кідаецца ў вочы, што адсутнічаюць подпісы прадстаўнікоў «Полымя»). Аднак у гэтым паведамленні толькі частка праўды. Насамрэч пісьменнікі не выбіралі аргкамітэт, а падымалі рукі за яго выбранне, бо яшчэ 27 траўня аргкамітэт ССП БССР быў выбраны сакратарыятам ЦК КП(б)Б. У пункце 2 апублікаванага тэксту пастановы ЦК кампартыі Беларусі адсутнічае абзац з пералікам сябраў аргкамітэта. Між тым гісторыку вельмі цікава пачытаць пратакол пасяджэння сакратарыята ЦК, а ў пратаколе — нават не саму пастанову, а надрукаваны на машынцы праект гэтага дакумента.

Праект напісаны па-расійску. Сакратарыяту ЦК прапаноўвалася для правядзення работы па падрыхтоўцы Усебеларускага з'езда савецкіх пісьменнікаў «выделить организационный комитет в следующем составе». На пасаду старшыні аргкамітэта прапаноўвалася кандыдатура Ільлі Гурскага (яго прозвішча ўпісана чарнілам замест нечытэльнага прозвішча, якое таксама пачыналася на літару Г). Над прозвішчам Гурскага чыёйсьці рукою ўпісана: Клімковіч ці Гурскі. Потым пад нумарам 2 зноў ідзе прозвішча Гурскага як кандыдата на пасаду адказнага сакратара, але яно зноў выкасавана. Далей памяняная нумарацыя. І ўжо пад другім, а не трэцім нумарам чытаем прозвішча Міхася Лынькова (у праекце надрукавана «Лынков»). За Лыньковым ідуць кандыдатуры Андрэя Александровіча, Кузьмы Чорнага (над прозвішчам крыжык), Платона Галавача, Якуба Коласа (псеўданім выкасаваны алоўкам, над ім крыжык), Ізі Харыка, Вільгельма Гараўскага (польскі пралетарскі пісьменнік), Лукаша Бэндэ, Янкі Нёманскага, Янкі Ліманоўскага, Мойшэ Кульбака (над прозвішчам крыжык), П. Швейдэля (рабочы-ўдарнік; над прозвішчам крыжык). Далей упісана і закрэслена прозвішча Арона Юдэльсона. За гэтым закрэсленым прозвішчам пад нумарам 14 упісана прозвішча Хацкеля Дунца (габрэйска-беларускі аўтар, рэдактар «ЛіМа»), пад нумарам 15 — зноў кандыдатура А. Юдэльсона (над прозвішчам крыжык), пад нумарам 17 — кандыдатура Цішкі Гартнага (прозвішча выкасавана, над ім крыжык). Нарэшце, ад рукі дапісана: Крапіва.

У чыставіку пастановы сакратарыята ЦК КПБ чытаем: «Для правядзеньня працы па падрыхтоўцы Усебеларускага Зьезду Савецкіх Пісьменьнікаў выдзяліць арганізаваны (!) камітэт у наступным складзе:

1) Клімковіч — старшыня, 2) Лынькоў — адказны сакратар, 3) Гурскі, 4) Александровіч, 5) Кузьма Чорны, 6) Галавач, 7) Харык, 8) Гараўскі, 9) Бендэ, 10) Нёманскі, 11) Ліманоўскі, 12) Кульбак, 13) Швейдэль, 14) Дунец, 15) Юдэльсон, 16) Крапіва».

Дакладна ў такім складзе аргкамітэт і быў «выбраны» на сходзе пісьменнікаў. Якуб Колас і Цішка Гартны ў яго не трапілі, а кандыдатуры Янкі Купалы, Змітрака Бядулі ды іншых нашаніўцаў нават не разглядаліся.

У апублікаваным паведамленні напісана, што аргкамітэт на сваім пасяджэнні 1 чэрвеня вылучыў у склад аргкамітэта ССП СССР дэлегацыю ў складзе М. Лынькова, К. Чорнага, А. Александровіча і І. Харыка. Насамрэч прадстаўнікоў беларускіх пісьменнікаў ва ўсесаюзны аргкамітэт вылучыў сакратарыят ЦК КП(б)Б. У пратаколе ад 27 траўня можна прачытаць такі абзац: «Дэлегатамі ад БССР у Ўсесаюзны Аргкамітэт Саюза Савецкіх Пісьменнікаў лічыць неабходным накіраваць т.т.: 1) Лынькова — адказны сакратар, 2) Кузьму Чорнага, 3) Харыка, 4) Александровіча». Як бачым, у паведамленні пра пасяджэнне аргкамітэта ССП БССР часткова памяняны парадак прозвішчаў, і не больш.

Што маем у выніку? З 16 сябраў аргкамітэта Саюза савецкіх пісьменнікаў БССР дванаццаць сябраў, у тым ліку і партыйны апаратчык М. Клімковіч, былі выхадцамі з БелАППа, два (Кузьма Чорны і Кандрат Крапіва) уваходзілі раней ва «Узвышша», а адзін (Янка Нёманскі) узначальваў згуртаванне «Полымя». (Не магу сказаць, ці ўваходзіў у БелАПП П. Швейдэль).

Такая штучная перавага былых белапаўцаў, якія панавалі ў рэдакцыях часопісаў і «ЛіМа», не магла не спарадзіць канфліктную сітуацыю ў пісьменніцкім асяроддзі. І канфлікт выбухнуў. Але перш чым з'явіўся славуты ліст пятнаццаці пісьменнікаў, жарсці разгарэліся вакол асобы Янкі Купалы, а дакладней — вакол яго 50-гадовага юбілею. Пытанне стаяла так: адзначаць ці не адзначаць?..

ЗГАДКІ

ЖЫЦЦЯДАЙНАЯ СІЛА

Алесь ГІБОК-ГІБКОЎСКІ

Кажуць, што нашае зямное жыццё — гэта вібрацыя малекул нежывой матэрыі ў нейкай адмысловай, унікальнай частаце. Прыслухаўшыся да мернага стуку свайго сэрца, пачынаеш разумець, што нешта ў гэтым і насамрэч ёсць. А яшчэ — калі чуеш добрую песню, ці добрую музыку.

Ці не ў іх і хаваецца разгадка таямніцы нашага жыцця? Нездарма шматлікія пакаленні нашых балта-славянскіх продкаў так беражліва ставіліся да сваіх песняў. Але сёння, на жаль, песня імкліва губляе сваю ранейшую сакральную вартасць...

Калі зірнуць звонку на сённяшні стан песні, то ён, напэўна, не выкліча нейкіх хваляванняў. Толькі за год Беларусь стварае столькі новых песняў, колькі іх, бадай што, не выдаткоўвала ўся чалавечая супольнасць якія-небудзь пару стагоддзяў таму. Ды і шматлікія іх ручаіны з усяго свету імкліва зліваюцца сёння ў сапраўдны песенны «акіян». Але лёс песні ў шматграннай мазаіцы быцця ёсць вельмі ўжо яркім, нават знакавым фрагментам, каб на яго не зважаць.

Як вядома, нашыя песня, музыка на працягу ўсёй эвалюцыі заўсёды была побач з намі — і ў святы, і ў будні, і ў спакойныя часы, і ў часы ліхалецця і нягодаў. Яны — і ля вытокаў нараджэння новага жыцця, яны ж у ім — і завяршальны акорд. Для большасці нашых продкаў песня многія стагоддзі была ледзь не адзіным промнікам у змрочных лабірынтах быцця. За многія стагоддзі беларусамі-ліцвінамі назапашаны глыбокі пласт музычна-песенных здабыткаў, якія ёсць сапраўдным нашым духоўным скарбам.

З самага ранняга дзяцінства песня ярка і ўпэўнена асвятляла і мае ўласнае існаванне. Мне вельмі пашанцавала з ёю ў тым маім ужо далёкім дзяцінстве. Яе чароўная сіла не магла не ўплываць на фарміраванне маёй душы і асобы. Думаю, што і на канчатковы выбар прафесіі... А ўсё гэтае багацце я меў найперш дзякуючы маёй матулі — Анастасіі Маркаўне, украінцы родам з Харкаўшчыны — краю, што як і Беларусь, месціцца на перакрыжаванні стратэгічных гандлёвых і міграцыйных шляхоў.

У Беларусь матуля трапіла ў цяжкія пасляваенныя 40-я гады, ратуючыся ад татальнага голаду, тут і знайшла свой лёс у асобе майго бацькі Сямёна Федаравіча — беларуса з Капыльшчыны. Маючы рэдкай прыгажосці голас, матуля — пявуння ад Бога — шчодра дарыла нам, сваім дзецям, цудоўныя песні. Нядрэнны голас меў і бацька…

Калі мне споўнілася гадкі тры, бацька забраў да сябе на выхаванне сірату-пляменніцу — дачку загінулага ў першыя ж дні вайны брата. Міла, ці як мы ўсе яе звалі — Мілка — таксама была яшчэ той пявунняй! Разам з мамай яны даволі хутка зладзілі своеасаблівы дамашні ансамбль беларуска-ўкраінскай песні, заспяваўшы на два галасы, ды як! Спявалі амаль штодзённа, як правіла па вечарах. Апроч Мілкі прысутнічалі і мы — трое дзетак — у якасці слухачоў. І здзяйснялася сапраўднае Чарадзейства! Песні былі такой прыгажосці, такой душэўнасці, такой энергетычнай напоўненасці, што аж дух захоплівала. Дасюль памятаю суровы загад злой мачыхі свайму падкаблучніку-мужу: «...а сваіх маленькіх дзетак / павесь на вяроўцы!...». І рахманы беларус, хоць і пакутуючы, той загад мусіў выконваць!..

У тыя часы нашыя землякі, хоць і былі шмат бяднейшыя, але адрозна ад нас сённяшніх, нярэдка хадзілі адзін да аднаго ў госці — яшчэ існавалі рэшткі такой даўнейшай культуры. «Госці» тыя хоць і не адрозніваліся багаццем стала і кухні, але былі надзвычай вясёлымі і сардэчнымі. Без чаркі, зразумела, не абыходзілася, але яна ў тыя часы не іграла дамінуючай ролі, а была хутчэй фонам. За сталом шмат і дасціпна жартавалі. Дзесьці пасля другой-трэцяй чарак за сталом пачыналі спяваць. І вось тут — перад збочнай публікай — матуля і Мілка дасягалі ў сваім песенным майстэрстве проста фантастычных вышыняў! Асабліва кранальным было выкананне матуляй пры дапамозе Мілкі «Таполі» на словы геніяльнага украінскага «Кабзара». Але неўзабаве пявунні зачыналі вясёлую песню, і многія з гасцей пускаліся і ў плясы!

Спявалі ў асноўным беларускія (іх тады было безліч!) і ўкраінскія песні, былі і расійскія, але значна менш. Пасля такіх вось «гасцей» народ разыходзіўся не толькі ў настроі, але і амаль працвераззеўшы — гэта быў адзін з цудадзейных эфектаў песні! Людзі быццам маладзелі пасля песеннай вечарыны!

Ужо ў сталым узросце я даведаўся, што падчас спявання ў арганізме чалавека адбываецца актыўнае стварэнне атамарнага кіслароду, які ёсць самым магутным натуральным антыаксідантам!

Ну а потым… Потым наша вёска пачала пацяху паміраць, а з ёю і песня. Яна яшчэ нейкі час прысутнічала за сталом. Але паступова пачаў усталёўвацца зусім іншы лад. Забаўляльныя функцыі стала браць на сябе тэхніка, і беларусы ў большасці сваёй пераставалі спяваць не толькі за сталом і ў гасцях, але і ўвогуле. Энергетыка застолляў станавілася ўсё бяднейшай. І людзі стараліся кампенсаваць адсутнасць натуральнай радасці павелічэннем дозы спіртовых напояў. Такім чынам паступова не песня, а чарка стала дамінаваць за сталамі беларусаў.

Але Бог паслаў Беларусі Уладзіміра Мулявіна — расійскага хлопца са Свярдлоўска. Вось жа дзіва: мы самі не маглі ці не хацелі бачыць сакральнага багацця сваіх скарбаў, а збочны, чужы Беларусі чалавек убачыў яго сходу! І не толькі ўбачыў, але і здолеў удыхнуць у яго зусім новае дыханне! Ды такое, што нашую песню як след ацанілі нарэшце ва ўсім свеце! Але ў нялёгкія часы рэформ і такога унікума, як Мулявін, жыццё практычна загнала ў кут...

Як распавядаў адзін знаёмы мастак — сябра Мулявіна — у сярэдзіне 90-х Мулявін стварыў выдатнейшую песню на словы Багдановіча «Пагоня» і прэзентаваў яе на адным з канцэртаў. Якое ж было яго здзіўленне, калі яна была болей чым холадна сустрэтая саноўнай публікай — зачынаўся зусім іншы палітычны час. «Дык ім нават «Пагоня» сёння не патрэбна!» — з горыччу паскардзіўся ён сябру...

Мулявінскі дар адлюстраваўся і на мне асабіста... Напачатку 80-х гадоў я з сям'ёй і сябрамі адпачываў пад Адэсай. Мясцовая паўкрымінальная эліта, якая штовечар збіралася на пасядзелкі акурат на тэрыторыі нашага пансіянату, выпадкова пачуўшы ў маім выкананні пад гітару «песняроўскую» «Алесю», потым два тыдні запар садзіла мяне за свой вячэрні стол, каб я спяваў «што-небудзь беларускае, з «Песняроў»»...

У нашай мінскай кампані імгненна зніклі праблемы з харчаваннем і вадой, якія былі дасюль з-за нашага сціплага адпускнога бюджэту. Яшчэ б адзін такі тыдзень, і я, напэўна, капітальна падсеў бы на выдатнае маладое віно, што ракой ліпося, каб «прамачыць» маё пеўчае горла!..

Пэўную порцыю аптымізму наконт лёсу нашай песні далі канец 80-х —пачатак 90-х гадоў мінулага стагоддзя, калі пачыналася новая хваля нацыянальнага адраджэння. Я тады, павярнуўшы сваё жыццё на 180 градусаў, паступіў на вячэрні беларускі філфак і працаваў у адной школе настаўнікам. І тут лёс зусім нечакана падкінуў мне сюрпрыз у абліччы паэта Міхася Скоблы, які запрасіў мяне на працу ў вядомы часопіс «Роднае слова», які ўзначальваў вялікі руплівец беларушчыны Міхась Шавыркін. А паколькі ён быў яшчэ і вялікім аматарам беларускай песні, то такімі ж былі і ўсе супрацоўнікі рэдакцыі. Спрацаваў наш традыцыйны патэрналізм — як «бацька», так і мы!

Нашыя рэдакцыйныя пасядзелкі (зразумела, не ў рабочы час!), дзе мы шмат спявалі, сталі сапраўдным клубам беларускай песні, дзе бруіла надзвычай жыццядайная атмасфера. Спявалі практычна ўсе, нават тыя, хто не меў голасу і слыху! На тыя «роднасловаўскія» сустрэчы стараліся патрапіць розныя людзі, і не абы якія: рэдактары іншых выданняў, вядомыя паэты і пісьменнікі, літаратуразнаўцы, артысты, тэлевядучыя, нават замежныя госці, словам беларуская эліта! Нярэдкім госцем быў вядомы оперны спявак Віктар Скарабагатаў, які не пагарджаў часам і свой непаўторны бас «уплесці» ў нашую, можа, і не зусім дасканалую, гармонію.

Але ўсё добрае рана ці позна канчаецца... Так было і з «Родным словам»...

Хто ведае, магчыма, такія вось асяродкі, такія вось клубы роднай песні і маглі б стаць у нашай дашчэнту здэнацыяналізаванай атмасферы своеасаблівымі выспачкамі рэальнага адраджэння не толькі беларускай песні, але і мовы, культуры, т.б нашага новага нацыянальнага адраджэння. Іншая справа, што Шавыркіных сёння зусім няшмат...

Калісьці ствараць песні мелі права (і юрыдычнае, і чалавечае!) выключна сябры Саюза кампазітараў, а сёння іх не піша хіба толькі агалцелы музафоб. Як вынік, на вачах імкліва дэградуе меладычная канва песняў. Плагіят стаў сёння ледзь не нормай. Прычым ім не пагарджаюць нават вядомыя выканаўцы. Але яшчэ больш сумная сітуацыя з тэкстамі. Якраз слухаючы іх, выразна пачынаеш разумець, куды нас нясе плынь сучаснай песні.

Да прыкладу, у адной перадНавагодняй перадачы на першым канале радыё, якое транслюецца праз радыёкропку на ўсю краіну, слухачоў віншавалі галоўныя зоркі эстрады — спачатку словам, а потым і песняй. І песні былі яшчэ тыя! Адна «зорка» заклікала слухачоў «сойти с ума», другая — «сорваться и вниз — последний каприз!» і г.д., і т.п. Даволі цікавыя атрымаліся «пажаданні» напярэдадні свята!.. Між тым мала хто сёння не ведае, што прамоўленае слова абавязкова так ці інакш матэрыялізуецца. А тут такія вось «устаноўкі». І гэта пры тым, што ў нас адзін з самых высокіх у Еўропе ўзроўняў суіцыдальнасці і далёка не самы суцяшальны ўзровень псіхічных захворванняў!..

Вядома, сёння моцна засмечаная і ўся наша паўсядзённая мова. Да прыкладу, ёсць цэлыя катэгорыі людзей, якія карыстаюцца выключна ненарматыўнай лексікай. Але што датычыць песні, то з яе словы не толькі не выкінеш, але ад яе, асабліва той, што тыражуецца СМІ, сёння шмат чаго залежыць.

Песня сёння ўсё больш становіцца прадуктам бізнэсу, адным з шэраговых тавараў спажывецкага рынку. А калі так, то і стаўленне да яе як да тавара — абы прадаць! Адзін мой сябра паэт В., напісаўшы неяк удалыя вершы, прапанаваў кіраўніку аднаго з вядомых у краіне калектываў напісаць песню. На што той спакойна адказаў: «Платите, и будет песня!»

Песенны бізнэс ужо даўно стаў адным з самых прыбытковых. Сёння ў свеце існуе безліч усемагчымых конкурсаў-праглядаў, якія як гіганцкая мясарубка, паглынаюць у сябе мільёны маладых людзей, што прагнуць публічнай славы. Вяршыня яе — так званыя фінішныя конкурсы накшталт Еўрабачання, якія ўжо даўно не ёсць уласна музычнымі. Самае непрыемнае, калі ў гэтыя сумніўныя гульні ўцягваюць яшчэ зусім малых дзяцей, якіх для гэтага спецыяльна гадамі літаральна дрэсіруюць...

І адным з самых выразных вынікаў бізнэс-падыходу да сучаснай песні ёсць паступовае выцясненне з поля зроку песні беларускамоўнай. Яна даўно ўжо стала «не фарматам» на большасці радыёстанцый. І з вялікай цяжкасцю выжывае, дзякуючы хутчэй выпадку і асобным таленавітым творцам, а не нейкай сістэме. Сумна было чуць па радыё выказванне адной нашай «зоркі», што маўляў, добрых беларускамоўных тэкстаў вельмі мала!..

Зразумела адно: у свеце наша песня ніколі не будзе паспяхова прэзентавацца друганснымі «калькамі» маскоўскага шоў-бізнеса. Прыкладам жа ўсім ім хай будзе нечуваны ў свой час поспех украінскай спявачкі Русланы на Еўрабачанні, дзякуючы найперш менавіта нацыянальнаму духоўнаму стрыжню сваёй творчасці. Толькі такі шлях можа быць цікавым у свеце, асабліва тады, калі па ім ідуць таленавітыя і яркія людзі.

А яны ў нас ёсць. Раю паслухаць, да прыкладу, дыск «Барды свабоды», створаны высілкамі Змітра Бартосіка і калектыву рэдакцыі «Радыё Свабода». Сярод некалькіх сотняў (!) выканаўцаў нямала выдатных узораў сучаснай нацыянальнай песні, а, значыць, і нацыянальнай культуры. Я ўжо не кажу пра тых кампазітараў, спевакоў, хто па ранейшаму прафесійна працягвае сваё «стаянне» за нашую беларускую душу.

КРАЯЗНАЎСТВА

ДА ЗАБЫТАГА БЕЛАРУСКАГА АЛІМПУ

Аляксей ДУБРОЎСКІ

Краязнаўца, аўтар некалькіх сотняў артыкулаў, прысвечаных праблемам экалогіі і гісторыі, фатограф Аляксей ДУБРОЎСКІ адышоў у іншы свет напрыканцы мінулага года. Ён рашуча асуджаў меліярацыю Палесся, у часы перабудовы падтрымаў Беларускі Народны Фронт «Адраджэнне», з 1990 па 1999 гады быў дэпутатам Пінскага гарсавета. Спадар Аляксей быў і аўтарам «новачасаўскай» «Літаратурнай Беларусі», якая сёння друкуе адзін з яго апошніх артыкулаў…

Фота аўтара

Гара багоў

Мы — сведкі глабальных турыстычных «раскрутак» многіх краін. Усе прыкладваюць велізарныя высілкі, каб прыцягнуць турыстычныя даляры. У нас жа ў гэтым плане… Хоць маем унікальны прыродны і гістарычны патэнцыял.

Возьмем Грэцыю. Турысты стагоддзямі валам туды валяць — паглядзець гісторыю. Алімп, Дэльфы... Цікавасць да старажытных багоў і прадракальнікаў узрастае ва ўсім свеце. А Беларусь — у застаялым камунізме, яшчэ горш, чым у паганстве.

Тым не менш, беларусам трэба ведаць свае свяцілішчы, якія дазволілі захавацца нам як народу і нацыі. Няўжо мы горш грэкаў?

…Жылі людзі, у нешта верылі, мелі сваіх багоў. На жаль, расійска-савецкая ідэалогія не давала ходу нашай, ды і свайёй дахрысціянскай гісторыі. Аб тым перыядзе панцце маюць толькі вузкія адмыслоўцы ды скурпулёзныя краязнаўцы. Каб пісаць аб беларускім Алімпе, неабходнай умовай з'яўляецца крытычная кропка, у якой сходзяцца некалькі акалічнасцяў.

Маю выснову аб наяўнасці на тэрыторыі Беларусі Святой гары, і не адной, дзе больш 1000 гадоў назад жылі жрацы (Багі) і аракулы, мацуюць наступныя звесткі:

1. Фільм аб грэцкіх Дэльфах з доказамі адмысловых геалагічных умоў пад храмам аракула;
2. Вывучэнне навуковай літаратуры аб паганскіх помніках Беларусі і грэцкім Алімпе;
3. Паездка па месцах іх размяшчэння ў Беларусі;
4. Азнаямленне з тапанімікай, рэльефам, рачной сеткай маркаванага месца знаходжання Беларускага Алімпу і Дэльфаў.

Сабраныя, здавалася б, разнастайныя звесткі хораша леглі ў адно доказнае рэчышча…

Месца гэтае знаходзіцца на мяжы Валожынскага і Маладзечанскага раёнаў блізу вёсак Дуброва і Агароднікі — на Дзявочай гары. У даўнія часы на гэтай тэрыторыі пражывалі балтыйскія плямёны са сваімі багамі, якія, перайначыўшыся ў назвах, але не ў сутнасці, перайшлі у славянскі пантэон. У летувіскай мове «dievas» — бог. Нядзіўна, што ў беларускай тапаніміцы ёсць шмат назваў са словам «дзівы», «дзева». Згаданая вышэй гара — гара багоў? Але чаму тут?

Яцвяжскі курган на Гары багоў

Вуліца Дзявочая гара ў вёсцы Дуброва

Пашукаем доказы. Гэта самая высокая гара на вялікую акругу — 298,5 метраў у Балтыйскай сістэме вышынь, 40 метраў узвышаецца над навакольнай мясцовасцю, мае форму плато, памерам 200х200 м, размясцілася на Галоўным Еўрапейскім водападзеле. Побач з ёй бярэ пачатак Заходняя Бярэзіна...

У 1987 годзе Дзявочай гарой зацікавіліся нашыя гісторыкі, але толькі як месцам пахавання старажытных людзей. Пад кіраўніцтвам археолага Э.Зайкоўскага на гары было выяўлена каля 25 старажытных курганоў з пахаваннямі і рэчамі, характэрнымі для балтыйскіх плямёнаў (яцвягаў) IX—XII стагоддзяў, а таксама культурны пласт, але без наяўнасці бытавых прадметаў. Па звестках мясцовых жыхароў, тут яшчэ ў 50-ыя гады XX ст. праводзілася свята Купалле, паліліся вогнішчы, як і ў далёкія паганскія часы. Гэта было паганскае капішча. Магчыма, там размяшчаўся і храм…

Фільм аб грэцкіх Дэльфах заканчваўся эксперыментам. Галоўным элементам яго быў транс аракула. Што яго выклікала? Аказваецца, храм знаходзіўся над тэктанічным разломам, па якім цёк раўчук з адмысловым хімічным складам вады, з якой вылучаўся наркатычны газ. Пакой быў невялікі з адтулінай у падлозе, праз яго і паступаў наркотык. А далей — справа тэхнікі.

Ля падножжа нашай гары таксама ёсць тры крыніцы. І…, каб канчаткова здзівіць нашым Алімпам чытача, стаўлю кропку над «І». Узяў тэктанічную карту Беларусі ды, як і меркаваў, усё да гэтага і зводзілася: гара размясцілася на вялікім тэктанічным разломе пад назвай Ашмянскі, урэзаным у крышталічны чахол Зямлі. Гутарка пра разломы адмысловая. Скажу толькі, што яны да сёння «дыхаюць», хоць ім і мільёны гадоў. Мы гэтаму былі сведкамі ў красавіку 1986-га ў Чарнобылі. Станцыя таксама стаяла на разломе…

Каб усё напісанае прачуць, трэба самому пабываць на Гары багоў і, як заведзена ў маёй краязнаўчай практыцы — усе сур'ёзныя здагадкі правяраць на месцы. Таму ў дарогу збіраўся надоўга. Гара недалёка ад Купалаўскай Вязынкі. Вось і гэты вялікі чалавек зямлі беларускай не выпадкова нарадзіўся побач са святой гарой! І назоў вёскі Дуброва гаворыць аб тым, што тут у святым дубовым гаі знаходзіўся пантэон асаў-багоў. А назвы вёсак у акрузе — гэта ж кангламерат народаў: Татары, Крывічы, Венды... Маючы шмат сяброў, не склала цяжкасцяў дамовіцца — і з імі патрапіць на Святую гару. За адзін дзень паспеў крутнуцца з Пінска ў Дуброва і назад, пагаварыць з жыхарамі вёскі і стаць з Вячаславам Макаўчуком першымі, пасля доўгага шматвяковага перапынку, паломнікамі на гэтае святое месца.

Першапачаткова азнаёміліся з самой вёскай. Як і многія, яна набыла за гады бальшавізму жахлівы выгляд. Вакол рэзрух. Шмат кінутых хат. Стаяць у бяздзейнасці стары бровар, каменны млын, яшчэ нейкія развалiны бачныя з зараснікаў, старая школа з калонамі таксама ззяе пустымі вокнамі, і зусім маркотны выгляд мае касцёл. Яго выкарыстоўвалі пад склад угнаенняў, а потым і зусім камсамольцы спалілі. Без даху, але сцены цэлыя, усярэдзіне — калоны разам з дрэвамі. На сцяне вісіць жалезны пагнуты крыж. Ці хрысціяне жывуць у гэтай вёсцы? Калі і язычнікі, то ўсё роўна да культуры трэба ставіцца не так...

Нашым гідам па гісторыі акругі быў былы завуч школы, цяпер пенсіянер, Віктар Уладзіміравіч Корсак. Пачалі гутарку з легендаў аб гары. Заўважу, што легенду ў розных варыяцыях ведаюць многія жыхары вёскі. Жыла тут калісьці прыгожая самалюбная дзяўчына. Кахалі яе два хлопцы. І яны ёй падабаліся. Каб вызначыцца з жаніхом, яна паставіла ім умову: хто першы закоціць велізарны камень на гару — таму яна і дастанецца. У першага сэрца спынілася на паўдарогі, у другога — на гары. Так яна і не выйшла замуж. Пасля гэтага жыхары штогод наведвалі гару, неслі ахвяры, вадзілі маркотныя карагоды. У іншай версіі легенды вяскоўцы пакаралі дзяўчыну за бессардэчнасць і жывой закапалі на гары. Аб тым нам ужо расказала Валянціна Уладзіміраўна Кавалеўская. Жыве яна недалёка ад гары на вуліцы Дзявочая гара...

У гэтай легендзе вiдавочна адлюстраваныя адгалоскі паганскіх часоў. Калі сюды дайшлі славяне, яны варварскія традыцыі язычнікаў, у тым ліку і аб чалавечых ахвярапрынашэннях, «зґладзілі» — і перайначылі ў казку аб сумным каханні.

Яшчэ адзін парадокс гэтага месца. Усе мы ведаем, што на раённым узроўні раней кіравалі ды і кіруюць розныя прыблуды, абсалютна недасведчаныя ў гісторыі і асаблівасцях культуры раённых вёсак. Калі вызначалі мяжу Маладзечанскага і Валожынскага раёнаў — правялі мяжу паміж агародамі вёскі Дуброва і побач з Гарой багоў. Так вёска і гара апынуліся ў розных раёнах. Генетычна звязаную з гарой вёску штучна «адрэзалі», і народ тым незадаволены.

Валянціна Уладзіміраўна ўспамінала, што ў 50-ыя гады гара была «ажыўленай». Расла на ёй толькі ляшчына, было шмат сцяжынак, уладкоўвалі там язычніцкія святы тыпу Купалы.

Да самой гары мы з Вячаславам даехаць не змаглі. Пакінулі аўто на вуліцы Дзявочая гара і з паўкіламетра прайшліся пешшу. Гара сапраўды выклікае давер. Рэзка ўзвышаецца над навакольнай мясцовасцю, з амаль стромымі схіламі, парасла маладым лесам, у асноўным, клёнамі, вельмі шмат рэдкай і лекавай травы, у тым ліку і папараці. Большасць курганоў абкладзеныя камянямі, як і было прынята ў балтыйскіх плямёнаў. Вакол іх бачныя невялікія раўкі. Некаторыя курганы раскапаныя археолагамі. Па гары раскіданыя асобныя вялікія камяні. Але ляжаў тут калісьці велізарны Адамаў камень, яго апісанне памятае Валянціна Уладзіміраўна. З заходняга боку бачны земляны вал, характэрны для старажытных гарадзішчаў і капішчаў...

Патрэбен час, каб дэталёва абследаваць гэтую гару і зрабіць яе месцам паломніцтва да забытай культуры нашых далёкіх продкаў. Чаму б ёй не быць нашым Алімпам? Побач Мінск, Вязынка з Янам Дамінікавічам Луцэвічам. І, мабыць, нездарма ён стаў Янкам Купалам. Дарэчы, каталіцкі прыход вёскі Вязынка быў тут, у Дуброве. А бацькі Купалы былі каталікамі…

Калі на гары расчысціць крайявідныя пляцоўкі на чатыры бакі свету, мы ўбачым з яе — найперш сімвалічна — усю Беларусь. Месцы тут найпрыгожыя, і гэта ж — у цэнтры нашай краіны.

КАЛЕЙДАСКОП

50 КРОН — ЗА ПРАЧЫТАНУЮ КНІГУ

Так заахвочваюць дзяцей чытаць кнігі ў Чэхіі. Школьнікам плацяць па 50 крон за кожную прачытаную кнігу, пасля чаго дзеці праходзяць тэст на сайце праекта «Чытанне дапамагае». І калі ўсе адказы правільныя, кампутар пералічвае на імя школьніка сумленна заробленыя кроны.

Праўда, грошы — віртуальныя. Аднак дзеці ўжо «начыталі» больш за 11 мільёнаў крон (амаль 4,5 мільярда беларускіх рублёў)! Выдаткаваць гэтыя грошы маладыя чытачы могуць толькі на дабрачыннасць.

Нагодай для гэтай мецэнацкай акцыі стала вывучэнне школьнай статыстыкі, якая паказала, што большасць дзяцей у Чэхіі выдатна ведаюць матэматыку, але пры гэтым займаюць адно з апошніх месцаў у Еўропе па чытанні кніг.

На сайце акцыі ўжо зарэгістравана 90 тысячаў чэшскіх дзяцей. Кожны з тых, хто перавёў свае сумленна «начытаныя» грошы на дабрачыннасць, атрымліваюць зваротныя лісты ад тых адрасатаў, каму яны пасылалі свае электронныя кроны. «Такім чынам дзеці бачаць, што іх чытанне сапраўды дапамагае не толькі асабістаму духоўнаму развіццю, але і прыносіць матэрыяльную дапамогу», — адзначае аўтар праекта Марцін Раман.

ВЕРШЫ Ў ТРАЛЕЙБУСАХ

З 1 чэрвеня пасажыры мурманскіх тралейбусаў (Расія) будуць слухаць вершы, расказаныя школьнікамі. Незвычайная акцыя была прымеркавана да Дня абароны дзяцей.

Праслухаць запісы вершаў, якія дэкламуюцца школьнікамі ад 7 да 10 гадоў, можна ў тралейбусах галоўных гарадскіх маршрутаў.

ЗАЙМАЙСЯ ЧЫТАННЕМ!

У новай расійскай кампаніі сацыяльнай рэкламы «Займайся чытаннем» класікі літаратуры Пушкін, Гогаль і Талстой паўсталі ў якасці спартовых трэнераў. Кампанія была распрацавана рэкламным агенцтвам SLAVA па замове Федэральнага агенцтва па друку і масавых камунікацыях і Саюза кнігагандляроў Расіі.

Відэаролік кампаніі (ёсць у Сеціве) збіраюцца дэманстраваць у эфіры расійскіх федэральных тэлеканалаў, а рэкламныя постары плануюць размяшчаць па ўсёй Маскве.

У музычным кліпе, запісаным для кампаніі, гучыць музыка групы «Вітаміны» пры ўдзеле маладога рэпера Fike. Кліп адрасаваны найперш юнакам, бо, па словах дырэктара праекта Дзяніса Лапшынава, «у іх праблем з чытаннем больш, чым у дзяўчат». Менавіта таму ў кліпе гучыць фраза «Будзь мужчынам».

На рэкламных постарах, распрацаваных для кампаніі, Аляксандр Пушкін у спартовым касцюме з эмблемай дуэльных пісталетаў і са свістком у роце заклікае моладзь: «Пачынаць з невялікіх тэкстаў, паступова павялічваючы нагрузку».

Антон Чэхаў у касцюме з эмблемай чайкі і секундамерам у руцэ абяцае: «Тры падыходы па сем старонак штодня, і вынік будзе заўважаны праз тыдзень».

«Спартыўны» Леў Талстой заклікае: «Не здавайся, на 500-й старонцы адкрыецца другое дыханне».

«ЛЕНІНГРАДСКІ АРХІЎ» БРОДСКАГА

У будынку Расійскай нацыянальнай бібліятэкі (РНБ) адкрылася выстава «Ленінградскі архіў Іосіфа Бродскага (1958-1972)». Экспазіцыя прымеркаваная да 40-годдзя з моманту вымушанага ад'езда паэта з СССР.

У РНБ дэманструюцца матэрыялы з асабістага архіва, які са згоды паэта паступіў у бібліятэку ў 1990-х гадах. На выставе прадстаўлены дакументы, частку з якіх раней не бачылі нават даследчыкі. Грамадству дэманструюцца рукапісы, пераклады, фатаграфіі, дзіцячыя сшыткі і дзённікі Бродскага. У адной са школьных характарыстык будучага паэта, напрыклад, гаворыцца: «Хлопчык добра малюе, шмат чытае, выканаўчы». На выставе ёсць і лісты, напісаныя Бродскім яшчэ ў дзяцінстве.

Асобная частка экспазіцыі адведзена пад нататнікі з чарнавікамі і чыставікамі вершаў. Каля 90 працэнтаў зместу сшыткаў дагэтуль не апублікавана. Душапрыказчыца паэта Эн Шэлберг распавяла, што Іосіф Бродскі не любіў свае раннія вершы, таму і яна выступае супраць іх выдання.

У фондзе РНБ таксама захоўваюцца каля двух дзясяткаў скрынак з асабістымі лістамі і дзённікамі паэта, якія ён папрасіў не публікаваць на працягу 50 гадоў пасля яго смерці.

Уваход на выставу ажыццяўляецца па запісе. Бібліятэка арганізавала выставу пры ўдзеле Фонда стварэння Музея Іосіфа Бродскага, а таксама Музея Ганны Ахматавай.

ПРЭМІІ

АСТРЫД ЛІНДГРЭН...

Сёлета Міжнародная літаратурная прэмія Астрыд Ліндгрэн прысуджана пісьменніку з Нідэрландаў Гуусу Куйеру (Guus Kuijer).

Ён нарадзіўся ў 1942 годзе і сваю першую кнігу як дзіцячы пісьменнік апублікаваў у 1975-м. Творы Куйера перакладзены на многія мовы, сярод якіх шведская, нямецкая, японская, італьянская і англійская.

Міжнародная літаратурная прэмія памяці Астрыд Ліндгрэн была заснавана шведскім урадам у 2002 годзе пасля смерці вядомай пісьменніцы дзеля таго, каб садзейнічаць развіццю дзіцячай і юнацкай літаратуры. Сума грашовай узнагароды складае 5 мільёнаў шведскіх крон (500 тысяч еўра). Цырымонія ўручэння прэміі адбылася 28 траўня ў Стакгольме.

МАКСІМА ГОРКАГА...

На Капры былі абвешчаны лаўрэаты Літаратурнай прэміі імя Максіма Горкага.

Штогод гэтая прэмія ўручаецца італьянскім і расійскім перакладчыкам і пісьменнікам. Сёлета ў намінацыі «Перакладчыкі» пераможцам стала Ірына Заслаўская, якая зрабіла пераклад рамана П'ера Паоло Пазаліні «Шпана», а ў намінацыі «Пісьменнікі» — Вольга Слаўнікава за раман «Несмяротны».

Міжнароднае журы ўзначальвалі Віктар Ерафееў і Джавані Больоло.

На думку Больоло, раман Вольгі Слаўнікавай паказвае з дапамогай гратэску кантрастнасць савецкага мінулага і постсавецкай рэчаіснасці.

ВІКТАРА АСТАФ'ЕВА...

Названы лаўрэаты Літаратурнай прэміі Фонда імя Віктара Астаф'ева.

У намінацыі «Паэзія» ім стаў Ігар Кузняцоў (г. Кемерава) за дынамізм і экспансіўнасць паэтычнай падборкі «Гульня на хуткасць». У намінацыі «Проза» — Андрэй Белазераў (г. Абакан) за ўдумлівасць і грунтоўнасць аповесці «Людзі да запатрабавання». У намінацыі «Ранні дэбют» — Данііл Лебедзеў (г. Новасібірск) за свежасць погляду паэтычнай падборкі «У карабельным бары».

Журы конкурса склалі лаўрэаты прэміі мінулых гадоў, каардынатарам выступіў эксперт Фонда Астаф'ева паэт Антон Нячаеў. У конкурсе ўдзельнічала больш за паўтары тысячы тэкстаў аўтараў з усіх расійскіх рэгіёнаў, а таксама краінаў блізкага і далёкага замежжа.

Літаратурная прэмія заснавана дабрачынным Фондам імя В. П. Астаф'ева (г. Краснаярск) з мэтай увекавечвання памяці вядомага рускага пісьменніка, а таксама для сцвярджэння тых літаратурных традыцый, якія ён развіваў на працягу ўсяго свайго творчага жыцця.

Прэмія ўручаецца рэгулярна па выніках каляндарнага года на аснове конкурса, задача якога — выяўленне і падтрымка найбольш таленавітых маладых пісьменнікаў. Удзел у конкурсе можа прыняць літаратар не старэй 40 гадоў.

НАЙЛЕПШЫ БРЫТАНСКІ ГУМАР

Брытанскі пісьменнік-фантаст Тэры Пратчэтт атрымаў прэмію імя Вудхаўза, якая ўручаецца за лепшы гумарыстычны твор, напісаны аўтарам з Вялікабрытаніі. Як паведаміла «The Guardian», журы ўручыла прэмію Пратчэтту за яго раман «Разбурэнне» («Snuff»).

Гэты раман стаў 39-м у серыі, прысвечанай Плоскаму свету (дзеянне разгортваецца на планеце, якая мае форму дыска). Галоўны герой Пратчэтта, паліцэйскі Сэм Вайс, з'язджае за горад адпачыць, але там адбываецца забойства...

Менавіта цыкл пра Плоскі свет прынёс Пратчэтту вядомасць. Кнігі з гэтай серыі разышліся накладам каля 50 мільёнаў асобнікаў. Тэры Пратчэтт з'яўляецца рыцарам ордэна Брытанскай імперыі.

Прэмія імя Вудхаўза ўручаецца з 2000 года. У 2010-м, напрыклад, яе атрымаў брытанскі пісьменнік, лаўрэат «Букера», Іэн Макьюэн. Прэміяй Вудхаўза адзначылі яго твор «Сонечны».

ЛІТАРАТУРНЫ «ORANGE»

Брытанская прэмія «Orange» за лепшы раман на ангельскай мове, напісаны жанчынай, у 2012 годзе была ўручана Мадлен Мілер (Madeline Miller). На сайце прэміі паведамляецца, што журы адзначыла яе дэбютны раман «Песня Ахіла».

Раман распавядае пра адносіны Патрокла і Ахіла, прычым, як адзначыла BBC News, у творы ёсць гомасэксуальны падтэкст. Журы адзначыла, што Мілер — арыгінальны, вынаходлівы і жыццесцвярджальны аўтар. Па словах старшыні журы Джааны Тролап, Гамер мог бы ганарыцца Мілер.

Мадлен Мілер стала чацвёртай амерыканкай, якая атрымала прэмію «Orange».

Лаўрэат прэміі, якая ўручалася ўжо 17 разоў, атрымае грашовы прыз у памеры каля 50 тысячаў даляраў ЗША.

НОС: «РАСІЙСКІ НОН-ФІКШН ХХ СТАГОДДЗЯ»

У Тэатры Нацый была ўручана прэмія НОС. Гэта не рэгулярная прэмія: год назад НОС уручаў прэмію па расійскай прозе 1973 года.

Многія мастацкія тэксты не ўкладваюцца ў разрад белетрыстыкі («мастацкай прозы»). У лонг-лісце, сярод іншых, былі тэксты Святланы Алексіевіч, Юрыя Алешы, Іосіфа Бродскага, Івана Буніна, Зінаіды Гіпіус, Міхаіла Зошчанкі, Уладзіміра Набокава, Канстанціна Паустоўскага, Аляксандра Салжаніцына, Данііла Хармса, Лідзіі Чукоўскай, Валерыя Шаламава, Віктара Шклоўскага.

«Перамагла» Л. Я. Гінзбург.

Нон-фікшн — занадта агульнае паняцце, да таго ж, паводле выказванняў членаў журы конкурса, высветлілася, што яны схільныя лічыць, што галоўнае — не ў мастацкім фармаце, а ў выкладзе асабістых гісторый, сведчанняў часу, сацыяльнай сітуацыі...

РАСІЙСКІ «НАЦБЭСТ»

Лаўрэатам расійскай прэміі «Нацыянальны бэстсэлер» у 2012 годзе стаў Аляксандр Церахаў.

Як паведаміла «РІА Навіны», пісьменнік атрымаў прэмію ў памеры 250 тысячаў расійскіх рублёў за раман «Немцы», які распавядае пра жыццё сталічных чыноўнікаў.

Сам А. Церахаў на цырымоніі ўручэння прэміі (адбывалася ў Санкт-Пецярбурзе) не прысутнічаў, бо знаходзіўся на кніжным кірмашы ў Нью-Ёрку. Узнагароду за пераможцу атрымаў пісьменнік Леанід Юзэфовіч.

За раман «Немцы» аддалі свае галасы чацвёра з шасці членаў журы. Яшчэ па адным голасе атрымалі кнігі Ганны Старобінец і Сяргея Носава.

Штогадовая расійская прэмія «Нацыянальны бэстсэлер» упершыню была ўручана ў 2001 годзе. Летась лаўрэатам «Нацбэста» быў Дмітрый Быкаў.

Старонка падрыхтавана паводле матэрыялаў novostiliteratury.ru, «Інтэрфакс-Расія», bigbook.ru, litmuseyon.ru, «The Guardian», lenta.ru, polit.ru і lit-bel.org.

Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА. Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91.
Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by